

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала:

студентка II курсу, 63 групи

спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Бушко Анастасія Вікторівна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри дошкільної та початкової

освіти

Кошель Анна Павлівна

Роботу подано до розгляду «__»_____2023 року

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол №_____ від «__»_____2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури щодо проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку	8
1.2. Можливості художньо-продуктивної діяльності дітей дошкільного віку для розвитку творчих здібностей	19
1.3. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності	39
Висновки до першого розділу.....	48
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАКТИЦІ ЗДО	50
2.1. Стан розвитку творчих здібностей старших дошкільників	50
2.2. Методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.....	73
Висновки до другого розділу	76
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Актуальність дослідження пояснюється необхідністю вивчення особливостей розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з художньо-продуктивної діяльності. Незважаючи на наявність значного пласту наукових доробок з питань формування творчих здібностей особистості різними вченими, представлена тема «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності» продовжує залишатися актуальною та потребує нових напрацювань, які обумовлені сучасними реаліями.

На сучасному етапі суспільство визначає вимоги до розвитку творчого мислення людини, спонукаючи її до здатності генерувати нестандартні ідеї та приймати оригінальні рішення. В дошкільних навчальних закладах діти отримують знання в різних сферах, таких як особистісний розвиток, сенсорно-пізнавальний простір, природне оточення, гра, соціальна взаємодія, мовлення і світ мистецтва. Ці напрями сприяють творчому розвитку, а важливе місце серед них відводиться художньо-продуктивній діяльності.

На сучасний момент проблема розвитку творчих здібностей малят дошкільного віку привертає увагу багатьох педагогів у сфері дошкільної освіти. Важливим завданням цього етапу освіти є сприяння розкриттю творчості дітей, формування їхньої здатності створювати та втілювати власні ідеї, опираючись на набутий життєвий досвід.

Через те, що дитина дошкільного віку набуває різноманітних засобів і методів взаємодії з оточуючим світом, її можливості активно та творчо брати участь у цьому процесі розширюються. Педагогічна підтримка дитячої індивідуальності полягає в усвідомленні дитиною власного досвіду та його використанні у різних видах діяльності. Сьогодні особливо актуальним є розвиток індивідуальних здібностей дітей старшого дошкільного віку та створення сприятливих умов для формування творчої особистості та розкриття творчого потенціалу.

На заняттях з художньо-продуктивної діяльності з малятами дошкільного віку взаємодіють розумова та фізична активність. Ця форма діяльності сприяє розвитку цінних якостей дитячої особистості, таких як свідомість, цілеспрямованість і самостійність у виконанні завдань, наполегливість, навички завершення робіт, акуратність і вміння приділяти увагу корисним заняттям.

Вихователь, розкриваючи перед малятами суть художньо-творчої діяльності та вказуючи на способи виконання завдань, прагне забезпечити зрозумілість і свідоме сприйняття дітьми навчального матеріалу, а не його механічне виконання. Під час занять вихователь сприяє розвитку самостійності серед малят та підтримує їхню ініціативу. Поступово, у малят дошкільного віку формуються та розкриваються їхні художньо-творчі здібності. Хоча рівень розвитку творчого потенціалу у кожної дитини є унікальним, вихователь, організовуючи художньо-творчі заняття, може створити сприятливі умови для розвитку цих здібностей у кожної дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питанню творчих здібностей присвячена значна кількість робіт у галузях психології, педагогіки та філософії. У працях Т. Равлюка, Т. Москальця, С. Багана, Л. Виготського, В. Рогозіної, Т. Кудрявцева, А. Петровського, С. Лазарева та інших розглядаються питання сутності та структурних компонентів творчих здібностей особистості. Проблема становлення творчої особистості у процесі освітньої діяльності знайшла своє відображення у наукових працях таких учених: Н. Волошина, І. Волощук, І. Головка, А. Дусавицький, Б. Ільюк, В. Костюк, І. Матюша, Л. Момот, К. Нор, Л. Шелестова та ін. Необхідність розвитку творчого потенціалу особистості обґрунтовано в дослідженнях О. Будник, Г. Костюка, Н. Кузьміна, О. Матюшкіна, В. Моляко, О. Музики, Я. Пономарьова, Б. Теплової, у яких творчість розглядається як специфічна форма взаємодії людини зі світом, що створює передумови для її духовного розвитку й морального становлення. Відтак розвиток здібностей – це не загальне, абстрактне поняття, а складне психолого-педагогічне явище, що потребує цілеспрямованої та систематичної роботи.

Визначення особливостей розвитку творчої особистості знайшло відображення у працях З. Богатєєвої, В. Корешкової, Н. Сакуліної та ін. Здібності по-різному визначаються дослідниками. Як якість особистості їх визначають Н. Вишнякова, Ш. Ганелін, В. Кузін, О. Матюшкін, Л. Новікова, Г. Шамова; як компонент темпераменту – В. Небиліцин; як особливу потребу – Л. Божович; як діяльність – А. Люблінська, В. Ротенберг; як міру діяльності – В. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кади́ров, Н. Лейтес.

Вивченням розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку займалися такі дослідники, як З. Богатєєва, В. Корешкова, Н. Сакуліна, Т. Поніманська, В. Мухіна, В. Котляр та ін. Дослідженням проблем ліплення займалися такі вчені як Н. Халезова, Н. Курочкіна, Г. Пантюхіна.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні особливостей формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності.

Відповідно до мети, об'єкта, предмета дослідження було сформульовано **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз науково-педагогічної літератури щодо проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.
2. Визначити педагогічні умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.
3. Дослідити стан розвитку творчих здібностей старших дошкільників у практиці роботи ЗДО.
4. Розробити методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності.

У процесі роботи використовувалися **методи науково-педагогічного дослідження**, що відповідають меті й завданням:

теоретичні: теоретичний аналіз наукової, методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; вивчення можливостей художньо-продуктивної діяльності дітей дошкільного віку для розвитку їх творчих здібностей; визначення педагогічних умов розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності;

емпіричні: індивідуальна бесіда, спостереження та діагностування рівня розвитку творчих здібностей старших дошкільників; анкетування батьків та вихователів з метою виявлення стану досліджуваної проблеми в педагогічній практиці: педагогічний експеримент (констатувальний).

Наукова новизна полягає в подальшому дослідженні можливостей художньо-продуктивної діяльності для розвитку творчих здібностей старших дошкільників.

Практичне значення роботи полягає у розробленні методичних рекомендацій щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників в процесі художньо-продуктивної діяльності, які можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти та батьками.

Апробація результатів дослідження обговорено на зустрічі на тему «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи» (ТОВ Видавництво «Ранок», 08 листопада 2022 р.), під час XX між університетської студентської науково-практичної конференції «Актуальні питання культури мовлення» (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 21 лютого 2023 р.), XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 23–24 лютого 2023 р.), VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» в рамках проекту Erasmus+Jean Monnet Module (Вінниця, 28-29 березня 2023 р.), Всеукраїнської онлайн-конференції з міжнародною участю «Стратегії та практика організації освітнього процесу в умовах невизначеності: нові виклики та перспективи реалізації» (Чернігів, 30 травня 2023 р.).

Експериментальна база дослідження – Чернігівський дошкільний навчальний заклад №53, центр Софії Русової.

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена її змістом і складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел і 2 додатків, розміщених на 4 сторінках. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 78 сторінках і містить 2 таблиці, 18 рисунків, що обіймають 10 сторінок основного тексту. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 90 сторінок. Список використаних джерел налічує 48 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Аналіз науково-педагогічної літератури щодо проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Творчість є невід'ємною частиною людської діяльності, під час якої особистість задовольняє свої потреби в реалізації власних здібностей, створює нові знання та об'єкти, робить особисті відкриття у світі навколо. Новизна творчого висловлення стосується індивідуального досвіду кожної окремої особистості, яка глибоко заангажована в творчий процес. Не кожен новаторський внесок для конкретної людини є важливим для всієї людської культури, нагромадженої внаслідок суспільно-історичного розвитку. Творчі здібності визначаються як сукупність індивідуальних особливостей, які визначають успішність реалізації конкретного виду творчості та рівень її результативності. Вони виходять за рамки знань, умінь і навичок, що володіє конкретна особа. Творчі здібності виявляються в інтересах, прагненнях і емоційному ставленні до творчості, таких як рівень розвитку логічного і творчого мислення, уяви, самостійності та наполегливості у творчому пошуку. У дошкільному віці вкладаються основи творчої діяльності дитини, проявляючись у здібностях до концептуалізації та втілення задумів, у вмінні поєднувати власні знання та фантазію, у виразному виявленні своїх почуттів. Тому надзвичайно важливим є створення стійкого фундаменту для розвитку творчих здібностей кожної дитини.

Творчість представляє собою складний та інтегрований процес з власною структурою, що включає в себе етапи творчої діяльності, такі як постановка завдання, формулювання задуму та його реалізація, а також результат цього творчого процесу – продукт творчості. В філософській та психолого-

педагогічній літературі феномен творчості розглядається різними авторами, що висловлюють різноманітні погляди на природу та структуру творчого процесу, а також на форми творчого синтезу та розвиток творчих здібностей. Термін «творчість» має різноманітне тлумачення, його описують як «діяльність», «процес», «пізнання», «засіб досягнення життєвої досконалості», «самореалізацію» та ін. Різні аспекти цього поняття відображаються в різноманітних термінах, таких як творчий потенціал, творчі здібності, творча активність та творча діяльність [2, с. 18].

Сучасні наукові дослідження активно розкривають процес творчості з різних точок зору. Наприклад, філософія встановлює методологічні засади дослідження, вивчає принципи істинності знань та результатів творчого мислення. Соціологія аналізує чинники суспільного оточення, які можуть стимулювати або гальмувати розвиток творчих здібностей. Зі свого боку, психологія спеціалізується на вивченні процесів творчого мислення. Такий комплексний підхід дозволяє отримати більш повне розуміння та охоплення явища творчості з різних наукових напрямків.

В межах сучасних психолого-педагогічних досліджень, творчість розглядається як невід'ємний супутник дитячого розвитку, що виражається у творчій діяльності, що породжує інновації, відображаючи індивідуальні нахили та потенціал кожної особистості. Психолого-педагогічний аспект формування творчої особистості займає центральне місце в дослідженнях вітчизняних учених, таких як Б. Ананьєв, В. Андреев, І. Бех, С. Сисоєв, і також використовується в роботах вчених інших країн, таких як Д. Гілфорд і К. Роджерс. Видатні науковці, такі як Г. Падалка, О. Рудницька, розвивають ідею, що свідомість дітей збагачує мистецтво, привносячи елементи гуманізму, і в процесі творчої самореалізації формує систему цінностей. Визначення Б. Теплова, Л. Виготського, І. Лернера, С. Сисоєва підтверджує, що завдяки стимулюванню інтересу до знань, можливо практично всіх дітей навчити творчості [2, с. 18].

Аналіз проблеми розвитку творчих здібностей визначається змістом, що

вкладається в дане поняття. Творчі здібності у загальному уявленні свідомості часто ототожнюються з здібностями до різних видів художньої діяльності, такими як вміння малювати, творити вірші, або писати музику. Однак розкриття змісту творчих здібностей, їх структури та характерних особливостей передбачає аналіз понять «творчості» та «здібностей».

С. Максименко висловлює думку, що здібності представляють собою індивідуальні особливості людини, які визначають її успішність у різних сферах діяльності. Ці здібності не є вродженими в готовому вигляді, а лише мають потенціал сформуватися за певних умов життя та активності. В процесі освоєння вони можуть еволюціонувати, а також використовуватися творчо для застосування знань, вмінь і навичок [29, с. 41].

Вчені ідентифікують два рівні здібностей [35, с. 88]:

- репродуктивний, який передбачає швидке засвоєння знань та опанування певної діяльності за зразком;
- творчий, що виявляється в здатності за допомогою самостійної діяльності створювати нове та оригінальне.

У тієї самої особи різні здібності можуть виявлятися на різних рівнях, при цьому одна з них може виявитися значущішою, ніж інші. З іншого боку, різні люди можуть проявляти однакові здібності, проте ці здібності будуть відрізнятися за рівнем розвитку, зусиллями та вказувати на творчий характер будь-якого виду діяльності.

Творчі здібності, відповідно до визначення А. Анджейчака, складають сукупність індивідуальних особливостей, що визначають можливість успішного реалізації конкретного виду творчої діяльності і визначають рівень її результативності. Вони не обмежуються лише знаннями, вміннями і навичками, які вже притаманні конкретній особистості. Творчі здібності виявляються в зацікавленості, прагненні та емоційному ставленні до творчості, в рівнях розвитку як логічного, так і творчого мислення, уяви, самостійності та наполегливості в творчому пошуку. Ці здібності забезпечують створення суб'єктивно нового в певній галузі чи області [1, с. 10].

Дитина шляхом накопичення різноманітних засобів і методів взаємодії з оточуючим світом, отримує можливість активно та творчо взаємодіяти з цим процесом. Це розширює її можливості в усвідомленні власного досвіду та його успішному використанні в різних сферах діяльності. Важливим елементом цього процесу є педагогічна підтримка індивідуальності дитини. У сучасному контексті відзначається особливий акцент на розвиток індивідуальних здібностей у дітей та створення оптимальних умов для формування творчої особистості та вираження творчого потенціалу [5, с. 23].

Так, творчі здібності представляють унікальні здібності, які визначають успішність творчого процесу. У визначенні творчих здібностей А. Лук'яненко акцентує увагу на прийомах мислення, особливостях сприйняття, пам'яті та мотивації. Хоча кожен має свої творчі здібності, рівень їх розвитку залежить від індивідуальних особливостей, оточуючого середовища, виховних впливів і особистої самореалізації [27, с. 31].

Проблема розвитку творчих здібностей отримала свого вивчення в рамках різноманітних наукових напрямів. Наприклад, у першому напрямку, до якого відносяться такі дослідники, як Л. Венгер, Н. Веракса, О. Дьяченко, В. Кудрявцев, Н. Лейтес, М. Поддьяков, О. Тихомиров, творчі здібності визначаються рівнем інтелектуального розвитку. Зокрема, М. Поддьяков, проводячи дослідження в галузі творчих здібностей, вказує на проблемність мислення як основний структурний компонент, що виявляється у відкритості дитини до нового, у здатності до виявлення невідповідностей та протиріч, у здатності поставити власні питання та розв'язувати проблеми [9, с. 75].

Творчі здібності, у контексті другого підходу, розглядаються як виявлення креативності, що проявляється у здатності до постановки та вирішення проблем з виявленням новаторських підходів.

Творчі здібності, згідно третього напрямку, розглядаються як універсальні здібності з перетворення попереднього досвіду. Творчість у цьому випадку протиставляється звичайній діяльності, з особливим наголосом на активності несвідомого. За визначенням Я. Пономаренка, механізм творчості

полягає у взаємодії активного домінуючого несвідомого з пасивною, субдомінантною свідомістю [15, с. 59].

В останньому науковому напрямі (Д. Богоявленська, В. Шадриков) творчі здібності розглядаються як цілісна якість особистості, яка об'єднує інтелектуальний та особистісний компоненти. Згідно з концепцією Д. Богоявленської, тлумачення творчих здібностей включає в себе здатність розвивати діяльність з ініціативи суб'єкта. Вчена визначає ключовий елемент творчості як «інтелектуальну активність» або інтелектуальну ініціативу, яку оцінюють за здатністю дитини «виходити за межі необхідного» та проявом інтелектуальної активності у своїй діяльності.

Творчі здібності, на думку С. Доценко, виступають результатом синтезу індивідуально-психофізіологічних особливостей особистості та нових якісних станів, таких як зміни у мисленні, сприйнятті, досвіді життєдіяльності та мотиваційній сфері. Ці зміни виникають у процесі здійснення нової для індивіда діяльності, яка включає розв'язання нових проблем та завдань. Даний процес призводить до успішного виконання завдань або створення суб'єктивно або об'єктивно нового продукту, такого як ідея, предмет чи художній твір [13, с. 70].

Творчі здібності проявляються у здатності ефективно використовувати знання, уміння і навички в умовах нестандартних ситуацій. Розрізняють два типи здібностей: загальні та спеціальні. Загальні здібності, такі як якості розуму, пам'яті та спостережливості, є необхідними для широкого спектру діяльності. Спеціальні здібності знаходять застосування у вузькофахових галузях людської діяльності. Для успішного виконання завдань важлива наявність як загальних, так і спеціальних здібностей.

Вчений В. Кудрявцев виділяє основні творчі здібності, які є важливими для особистості:

- творча уява;
- здатність розглядати ціле перед деталями;
- вміння застосовувати вивчені навички в нових умовах;

- гнучкість мислення;
- здатність бачити образну загальну тенденцію або закономірність розвитку цілісного об'єкта, ще до того, як це стає очевидним;
- включення нових даних у вже існуючі системи знань;
- самостійний вибір альтернатив;
- здатність до генерації ідей [23, с. 145].

Розуміння творчих здібностей стає більш повним, коли ми враховуємо їхні особливості на різних етапах життя людини і розглядаємо динаміку формування цієї властивості як особистісної риси. Тож перейдемо до аналізу вікових особливостей розвитку творчих здібностей.

Наша думка полягає в тому, що проблема дослідження творчих здібностей дітей представляє собою складне завдання, але вивчення можливих підходів до цієї теми залишається актуальним на сучасному етапі. Складність цієї проблеми пояснюється наявністю різноманітних чинників, що визначають природу творчих здібностей. Ці чинники, в основному, можна об'єднати в три загальні групи.

Перша категорія, як зазначає К. Приходченко, включає в себе природні здібності та індивідуальні особливості, що визначають формування творчої особистості. Друга група охоплює всі аспекти впливу соціального середовища на розвиток і вияв творчих здібностей. Третя група визначає залежність розвитку креативності (творчих проявів) від характеру і структури діяльності [42, с. 4].

Розвиток особистості розпочинається в дитинстві, і усвідомлена соціалізація та особистісна адаптація започатковуються навіть у віці двох, трьох років, коли дитина починає активно вивчати світ. У цей період батьки виступають основними авторитетами, вкладаючи перші фундаментальні принципи соціалізації та стимулюючи розвиток творчих здібностей. Вони готують дитину до спілкування в дошкільних установах та гуртках.

Наступний етап розвитку особистості визначається періодом від трьох до семи років. У цей час дитина відвідує дошкільні заклади, взаємодіє з

однолітками, а вихователі стають ще одним джерелом впливу, формуючи світогляд дитини. Фахівці дошкільних установ повинні враховувати цей аспект і використовувати ефективні методики виховання та розвитку творчих здібностей, готуючи малюка до подальшого навчання в школі.

Третій етап розвитку дітей, що відбувається від семи до дванадцяти років, визначає ключові особистісні характеристики, які впливатимуть на підлітковий період і допоможуть подолати труднощі «важкого віку». Цей період стає вирішальним для розвитку творчих здібностей [18, с. 25].

Творчість в дошкільному віці визначається як активність дитини, що призводить до створення нових елементів і вражає свого творця інноваційним підходом. Цей процес також дозволяє малюкові здобувати нові знання та застосовувати раніше здобуті. Результати досліджень таких вчених, як В. Зінківський, Д. Нікандров, З. Равкін, В. Сластенін і інші, підтверджують, що тяга до творчості та наявність творчих здібностей є вродженими рисами дитячої природи. Дитина самостійно прагне до творчості, використовуючи всі доступні їй можливості [14, с. 23].

Існує велика різноманітність поглядів вчених на проблему розвитку творчих здібностей дошкільників. Зростання творчих здібностей тісно пов'язане з розвитком пізнавальної активності. Слід відзначити важливу роль пізнавальної активності у кожному пізнавальному процесі, оскільки вона завжди виступає визначальною умовою успішної діяльності дошкільника та сприяє його загальному розвитку. Під пізнавальною активністю розуміється взаємозв'язок із самостійністю. Самостійні дослідницькі дії дитини вважаються важливою умовою розвитку пізнавальної активності та підвищення її рівня [28, с. 431].

Пізнавальна активність є вродженим виявом інтересу дитини до навколишнього світу. Виникнення цього інтересу в дошкільному віці проявляється через такі психічні процеси, як особлива увага та зацікавленість, емоційне реагування (подив, стурбованість, сміх і т. д.), а також спрямовані на осмислення будови та призначення об'єктів дії (включаючи різноманітні

обстежувальні дії та розміркувальні паузи). Постійне прагнення до вивчення конкретних предметів або явищ вказує на високий рівень цікавості та пізнавальної активності дитини.

Ми поділяємо погляд І. Грузинської на те, що дошкільний вік є чутливим і оптимальним періодом для розвитку не лише образного мислення, а й уяви, яка є ключовим аспектом творчої діяльності у дітей цього віку. Однією з головних умов формування творчої особистості дошкільника є застосування всебічного підходу до розв'язання завдань та вирішення проблем (пов'язаних із творчістю та стилем життя). Важливо, щоб дорослі створювали сприятливі умови для проведення самостійних пошукових та дослідницьких дій дитиною, дозволяючи їй вирішувати різноманітні завдання за власним підходом [12, с. 212].

З метою розвитку творчих навичок у дошкільника важливо, щоб він отримував різноманітні враження від навколишнього світу під час участі в різних видах діяльності. Цей досвід сприяє формуванню зацікавлення у дитини щодо творчості, спочатку в обраному нею виді діяльності, а згодом – в усіх характерних для дошкільного віку сферах. Стимулювання цікавості дитини до певного виду діяльності веде до того, що вона власноруч відкриває та захоплюється творчим процесом.

Вчена І. Біла відзначала, що коли дитина відкриває для себе нові речі, вона одночасно розкриває дорослим нові аспекти своєї особистості. Тому підхід до оцінювання дитячої творчості повинен бути зорієнтований на педагогічний аспект. Важливо акцентувати увагу не тільки на результаті, але і на самому процесі діяльності. Висловлюючи це, вчена вказувала, що формування ключових якостей особистості, таких як самостійність, активність і ініціатива, які проявляються під час діяльності, має вирішальне значення для розвитку творчості [6, с. 7].

На наше переконання розвиток творчих навичок дитини можливий за умови створення відповідного середовища, яке сприяє позитивному емоційному настрою та надає необхідні умови для творчої діяльності.

Важливими елементами цього середовища є належний психологічний контекст та наявність доступних дитині матеріалів для реалізації своїх творчих потреб.

Для дітлахів дошкільного віку вивчення оточуючого світу стає ключовим напрямком їхнього життя, і сама творчість стає своєрідним «бонусом» у цьому неперервному процесі осмислення. Розглядаючи психологічні аспекти особистості дитини-дошкільника, неможливо не підкреслити унікальні особливості дитячої творчості.

У дитини дошкільного віку прояви творчості виявляються на ранніх етапах розвитку. Характерними рисами дитячої творчості є несподіваність та спонтанність. Творчі процеси переважно протікають на рівні підсвідомості, тоді як свідомість зафіксована лише на кінцевому результаті. Важливо враховувати, що те, що вражає та захоплює дитину, може не завжди викликати такі ж емоції у дорослих. Дитячий світ – це унікальна, непізнана індивідуальність, яка часто залишається незрозумілою для дорослих.

Під час творчого розвитку відбувається оволодіння дитиною дошкільного віку різними об'єктами та способами взаємодії з ними. У цьому процесі дошкільники навчаються наслідувати дії оточуючих. Здатність до навчання, тобто до наслідування і відтворення, не є протилежною розвитку творчої особистості, а, навпаки, є його необхідною передумовою. На всіх етапах становлення творчої особистості важливо поєднувати здатність до навчання та бажання до пошуків у всіх сферах діяльності. Творча особистість формується завдяки постійному розширенню сфери пошукових дій, що може бути забезпечено як спеціальними умовами виховання, так і ініціативою самої особистості [31, с. 29].

Психологи, аналізуючи творчість у дошкільному дитинстві як процес, об'єднують його із діяльністю уяви. Творча уява викликає значний інтерес як здібність, що відіграє ключову роль у всіх сферах людської діяльності та стає важливою складовою частиною цього процесу. Робота уявлення займає центральне місце в процесі художньої творчості. Тому будь-яка творчість, що

входить в систему художнього виховання, повинна бути потужним інструментом розвитку уяви дитини дошкільного віку.

Творчість дитини дошкільного віку, яка є спрямованою на створення нових результатів діяльності, виражає собою певну суспільну цінність і ідею виникнення. Уява грає важливу роль у конкретизації та "матеріалізації" цієї ідеї. Завдяки уяві відбувається розвиток ідеї через конкретизацію в образі. Процес виникнення задуму, образу та його ідеї включає три взаємопов'язані етапи: абстрактний задум, імпровізація та конкретний задум [8, с. 16].

Наша думка полягає в тому, що для розвитку творчих навичок необхідно створити сприятливі умови, в яких дитина відчуватиме себе вільною від дорослого впливу. Під час захоплення діти перебувають у стані вільності та безтурботності, і творчі ідеї приходять до них легко. Для дітей дошкільного віку характерно враження від отриманого результату та велика радість. Творчі вияви проявляються там, де відсутні заборони, обмеження, конкретні знання та моральні принципи. Отже, цінність дитячої творчості полягає не лише у самому результаті, але й у самому процесі творчості.

Дослідники В. Коше, А. Кошель висловлюють думку, що творча діяльність дитини дошкільного віку представляє собою унікальну форму взаємодії, і ключовим критерієм її творчості є механізм розвитку. Під цим розуміється створення специфічних та насичених форм взаємодії дитини з дорослим під час різних видів дитячої діяльності [20].

А. Матюшкін вбачав, що найбільш загальною рисою та розвиваючим механізмом для розвитку творчих навичок є виразно виражена пізнавальна потреба дитини дошкільного віку, що формує основу пізнавальної мотивації [31, с. 30].

Г. Сухорукова підкреслює важливість адекватності емоційного самовираження для розвитку творчого потенціалу дитини. Отже, розвиток емоційної сфери дошкільників є ключовою умовою для їх творчого росту [43, с. 44].

Малювання, як вид художньої творчості, виявляється однією з найбільш

ефективних форм естетичного освоєння світу для дітей. У створених ними образах у музиці, живопису та художній праці діти відображають власне ставлення до оточуючого, виражають глибокі думки та почуття, що живуть у їхній уяві [48, с. 21].

Пізнавальна незалежність та творчий потенціал дошкільників виявляються не лише в різноманітних формах дитячої активності, але й розкривають великий простір для розвитку їхньої художньої обдарованості, особливо у сфері художньої праці. Ця форма творчості грає ключову роль у навчально-виховному процесі дошкільних установ, в якій традиційно відводиться місце творчо-продуктивній діяльності. Під час створення за допомогою різноманітних матеріалів корисних та естетично значущих об'єктів та виробів, дитина розкриває свої таланти та виявляє неповторність свого творчого потенціалу.

Отже, творчість – це комплексний процес, що охоплює інтелектуальні та практичні аспекти і призводить до створення унікальних цінностей, розкриття нових фактів і закономірностей, а також розробки нових методів дослідження та трансформації матеріального світу чи культурної сфери.

Творчі здібності представляють собою особистісні особливості, які визначають успішність у творчій діяльності та впливають на її результативність. Це не лише знання, вміння та навички, але і зацікавленість, бажання та емоційний настрій стосовно творчості, а також розвинене логічне та творче мислення, уява, самостійність та наполегливість у творчих пошуках. Творчі здібності сприяють створенню щось суб'єктивно нового в певній сфері.

У дитячому віці вже спостерігаються прояви творчості. Дитяча творчість вражає своєю несподіваністю та спонтанністю. Творчі процеси часто розвиваються на підсвідомому рівні, і свідомість фіксує лише кінцевий результат цих процесів.

1.2. Можливості художньо-продуктивної діяльності дітей дошкільного віку для розвитку творчих здібностей

Діяльність дитини визначається його вчинками. В психології виділяють фізичні (зовнішні) дії з предметами і розумові (внутрішні) дії з відображенням (образами) предметів. Внутрішні дії формуються на основі зовнішніх. Основоположну роль у загальному розвитку відіграє діяльність, під час якої розвиваються всі форми мислення: наочно-дійове, наочно-образне та абстрактне.

Наочно-образне мислення виступає ключовим для дошкільного віку, і його відмінною рисою є утворення «образів» і використання «уяви». Суттєвою є можливість втілення цих образів у створення, реалізація у ігровій діяльності, а також насичення та подання матеріалу, що спонукає до створення позитивно-емоційних та яскравих образів предметів та дій. Кожен утворений образ дитина в подальшому використовує у повсякденному житті, будь то повністю чи комбінуванням [45].

Формування абстрактного мислення ґрунтується на наочно-образному та наочно-дійовому способі сприймання інформації. Цей вид мислення виявляється особливо у дітей віком вісім років і супроводжується вже навчальною активністю. Для надійного будівничого матеріалу для розвитку абстрактного мислення необхідно надавати належну увагу першим двом типам мислення.

З роками всі три форми мислення починають ускладнюватися, взаємодіяти між собою і проявлятися в різних сферах життя та професійній діяльності особи. Важливо розуміти, що цей процес є невід'ємною частиною життєвого шляху кожної людини.

Творча та продуктивна у сфері мистецтва активність впливає на формування духовного виміру особистості дитини, сприяючи розвитку її естетичних уподобань та життєвих цінностей. У ході художньо-продуктивної діяльності, дитина не лише ознайомлюється з творами мистецтва, але й створює

власні продукти, вдосконалюючи їх за зразками та вносячи власні унікальні деталі.

Многогранна природа дитячої художньо-творчої активності є важливим кроком у розвитку творчих здібностей та життєвої компетенції у дітей старшого дошкільного віку. Цей процес сприяє не лише вихованню художнього смаку, а й підготовці молодших поколінь до творчої самореалізації у майбутньому.

Художньо-творча ініціатива належить до ключового напрямку «Дитина в контексті культури» в рамках Базового компонента дошкільної освіти. У плануванні освітнього процесу для дітей старшого дошкільного віку передбачено проведення п'яти сесій художньо-творчої діяльності щотижня, кожна тривалістю 25 хвилин. Важливо підкреслити, що активна участь дітей у творчих заходах – це не просто вивчення, але й активний процес взаємодії із навколишнім світом.

Розглядаючи зміст дослідження, важливо відзначити, що художньо-творча активність базується на створенні не лише художнього образу, але й утворенні його власного характеру. Образ виступає як відображення творчого способу мислення автора-митця; це не лише підсумок його думок, але й живий втілення цього мислення у художньому творі; образ служить не тільки засобом вираження, але й запрошенням до сприйняття і переживання для глядача, читача чи слухача.

Художній образ визначається своєрідною, естетичною, цілісно-конкретною формою відтворення реальності, де кожен аспект відіграє важливу роль у створенні повноцінної картини світу. Співвідношення художнього образу та мистецтва є невід'ємним: мистецтво виступає як невичерпний інструмент, що дозволяє людині виражати та відтворювати різноманіття дійсності у неповторний спосіб [10, с. 74].

Художній образ виявляє свою універсальність у різних видах творчості, таких як музична, образотворча, театральна та літературна діяльність. У сфері музичної творчості звук, що складає мелодію, виступає ключовим засобом

формування художнього образу. Музична мелодія спрямована на емоційний світ дитини, в якому вона вчиться сприймати та відгукуватися на музичні враження.

Дитина в процесі прослуховування музики розрізняє її за характером, темпом, динамікою та регістром, і в цей час виникає унікальний образ, який вона може виразити через свій рух, малюнок або розповідь. Вихователь чи музичний керівник, супроводжуючи мелодію, використовує різноманітні методи, такі як демонстраційний матеріал, пластичні рухи та художнє слово, щоб відтворити характер музики [41, с. 205]. Ці елементи взаємодії формують не лише образ, а й викликають конкретний стан та емоції у дитини, такі як сум, радість, інтерес, подив чи страх.

Художній образ, що з'являється в рамках літературної діяльності, виникає завдяки вдалому використанню слова. У літературній творчості дітей виокремлюється їх розуміння суті художнього чи літературного твору, здатність до переказу, відповіді на запитання, а також до розширення сюжету казки чи оповідання за власною версією. Значущим елементом у формуванні художнього образу є використання ілюстрацій, які гармонійно відображають суть твору.

Слово, як важливий інструмент, може відтворити характер персонажів, оцінити їхні дії та передати вроджену красу оточуючого світу. Застосування різноманітних метафор, фразеологізмів та образних прислів'їв надає тексту глибший вимір. Емоційне забарвлення слів, які виражають почуття та емоції, активно сприяє формуванню різноманітних образів і вчить дітей розрізняти між гарними та поганими вчинками, виховуючи доброзичливість.

Літературна діяльність не лише сприяє розвитку дитячого мовлення і пам'яті, але й вдихає у дітей бажання наслідувати вчинки улюблених літературних героїв, надихаючи їх на пізнання світу навколо.

Театральна діяльність представляє собою унікальний синтез музичної, хореографічної та літературної творчості, що глибоко інтегрується у ігровій активності дітей старшого дошкільного віку, сприяючи розкриттю їх творчих

здібностей. В театральних іграх діти не просто передають характерні риси художнього образу, а й відтворюють уявлення у життєвих контекстах, розкриваючи свою творчість.

Під керівництвом вихователя, діти вивчають сюжетний малюнок із зацікавленістю. Потім вчитель ставить завдання розширити події, додати характеристику чи описати зображене на малюнку. З використанням театральних засобів, таких як імітація, наслідування, пластика, міміка, інтонування, діалог та розповідь, діти втілюють свої творчі задуми в життя, перетворюючи звичайну гру у захопливе та виразне театральне виставлення.

Театралізована діяльність становить важливий складник художньо-мовленнєвої діяльності, який сприяє розвитку високого, образного та літературного використання мови. Згідно з поглядами вчених, таких як А. Богуш та О. Амацьєва, театралізована діяльність відкриває для дитини можливість виражати свої емоції, висловлювати власне ставлення до літературного образу, втілюватися в роль казкового персонажа та конструювати цілісні висловлювання.

Цей метод також сприяє глибшому освоєнню художніх образів та усвідомленню суті та ідеї літературного твору через призму театральних засобів. Використання елементів театру дозволяє дитині краще сприймати та розуміти твір, розвиваючи водночас її творчі здібності. Такий підхід активізує уяву, поглиблює зв'язок з літературним світом та сприяє комплексному розвитку особистості.

Внаслідок застосування театралізованих методів у навчальному процесі дошкільнята не лише вивчають оточуючий світ, а й виконують різноманітні ігрові завдання, сприяючи розвитку їхнього інтелекту та творчого потенціалу. Дитина співпереживає персонажам, відчуває їхні емоції і переживає пригоди у вигаданому світі, втілюючи себе в імпровізованих образах. За допомогою театральної гри дошкільник розвиває свої творчі здібності, зокрема, здатність до самовираження та уяви [25, с. 56].

В процесі театралізованої діяльності дошкільнята виявляють творчість,

взаємодіючі через відтворення різноманітних образів у ході театралізованих ігор. Серед цих заходів особливе місце займають вистави за методологією Карла Орфа, такі як «Лисичка та журавель», а також імпровізації та участь у іграх, що базуються на літературних творах, таких як «Пан Коцький» та «Кривенька Качечка». Малюки беруть активну участь у творчих іграх, де вони одночасно є як акторами, так і режисерами своїх ігор. Це стосується ігор на теми розваг і забав, таких як «Солом'яний Бичок» і «Зацікавлені овочі». Крім того, діти влаштовують незалежні театральні-ігрові події та режисерські ігри, а також ставлять виставу «Що трапляється, коли пісня ображається» [25, с. 59].

Під час творчо-продуктивної діяльності діти дошкільного віку розкривають свою творчість та навички у різноманітних напрямках:

- розвивають навички написання власних історій, використовуючи як візуальні, так і вербальні елементи;
- створюють оригінальні сценарії, вплітаючи їх в основу поетичних текстів та об'єднаних сюжетів;
- самостійно втілюють ігри на основі розваг та українських народних пісень;
- використовують невеликі фольклорні жанри у рольових іграх;
- демонструють ефективність театралізованих заходів з використанням іграшок, картону та тіней для інтерпретації відомих літературних творів;
- організовують сюжетно-рольові ігри у формі «Театру».
- беруть активну участь у постановці відомих казок, виготовляючи разом із дорослими атрибути, костюми та прикраси;
- проявляють себе як емоційні та естетично чутливі глядачі;
- виражають власні думки та почуття, визначаючи поведінку персонажів;
- виявляють особисту позицію у творчому процесі, перетворюючи її в живописний образ;

- збагачують театралізацію різних творів літературних жанрів музично-пластичним та пісенним досвідом.

Всі ці аспекти сприяють активному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, даруючи їм можливість виражати себе та розкривати свій творчий потенціал.

Творча активність у галузі образотворчої діяльності суттєво впливає на формування творчих здібностей дошкільників, зокрема через різноманітні форми вираження, такі як малювання, ліплення, аплікація та конструювання.

Малювання в дитячому віці розподіляється на різні типи, включаючи предметне, сюжетне та декоративне. Предметне малювання передбачає зображення окремих об'єктів дітьми дошкільного віку. Цей вид творчості сприяє поглибленню їхнього уявлення про різноманіття та естетичну різноманітність предметного світу, сприяючи в формуванні здатності оцінювати зовнішні характеристики предметів. Малюючи, діти освоюють елементарні знання про засоби виразності та технічні прийоми зображення, розвиваючи свої графічні вміння та навички [36, с. 24]. Цей вид малювання був досліджений такими вченими як Н. Дяченко та В. Котляр та ін.

Практики з предметного малювання розгортають широкий спектр творчо-продуктивної діяльності, що сприяє повноцінному розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку:

- розкривають естетичне сприйняття: заняття сприяють розвитку естетичного сприйняття оточуючого світу, розвивають спостережливість, увагу, зорову пам'ять та образне мислення дітей;
- виховують бажання малювати: Сприяють формуванню бажання дітей виявляти себе у малюванні, стимулюючи їх творчий потенціал;
- вчать різним технікам малювання: знайомлять малюків із різними способами малювання – з пам'яті, за уявою, на задуману тему чи з натури;

- ознайомлюють із кольорами та формами: за допомогою малювання вводять дітей у світ барв та форм навколишнього середовища, а також ознайомлюють із творами мистецтва та уривками народної творчості;
- навчають передавати кольори та їх відтінки: вчать малюків передавати не лише основний колір, але і відтінки, а також komponувати похідні відтінки, розвиваючи їхні майстерні навички [19, с. 35].

Розвиток творчих здібностей дошкільників відбувається завдяки різноманітним формам малювання, які включають у себе:

малювання з натури: цей підхід передбачає дотримання дітьми більш-менш точних контурів предмета, його просторового положення та кольору. Дитина в цьому випадку порівнює ознаки об'єкта з графічним відтворенням та вдосконалює свій підхід [46, с. 10].

малювання з пам'яті: цей тип малювання включає відтворення характерних ознак об'єкта з пам'яті, з урахуванням його просторового положення на момент спостереження. Це сприяє розвитку здатності дошкільників запам'ятовувати та відтворювати зображення.

малювання за уявленням: дана форма образотворчої діяльності сприяє творчому розвитку дітей, оскільки вони відтворюють узагальнені ознаки об'єктів у будь-якому просторовому положенні. Цей метод дозволяє дітям експериментувати з композицією та виявляти свою творчість через вільне розташування об'єктів у просторі [47, с. 4].

Підготовчим етапом до сюжетного або творчого малювання є предметне малювання.

Сюжетне малювання, яке виконують діти дошкільного віку, визначається їхнім бажанням зобразити конкретні сюжети через свої малюнки. В цьому виді творчості діти не лише намагаються передати навколишнє середовище, але й виражають своє особисте ставлення до нього.

Ключовим елементом у створенні сюжетного малюнка є композиція, яка визначає розташування основних структурних елементів малюнка в просторі та часі. Відправною точкою роботи над сюжетним малюнком є ретельне вивчення

композиції, яка відіграє важливу роль у втіленні задуму та вираженні сюжету через художнє вираження.

Основною метою сюжетного малювання є прагнення виховати в дітей дошкільного віку навички передачі їхніх вражень від оточуючого світу. Цей вид творчості впроваджується у програму в середній групі, де починають розміщувати на аркуші паперу два-три предмети, розташовані на одній лінії.

Сюжетне малювання виступає як засіб стимулювання уяви та вираження особистого сприйняття довкілля. Під час цього процесу діти розвивають не лише технічні навички, але й навчаються структурувати свої емоції та враження через художні засоби.

Спочатку обмежене розташування предметів на лінії є відмінним стартовим пунктом для юних художників, дозволяючи їм поступово вдосконалювати свої навички та виражати свій світогляд через творчість.

Сюжетне малювання є важливим інструментом для розвитку творчих здібностей у дітей, оскільки його мета полягає у виконанні різноманітних завдань:

Вчити дітей виражати свої враження від спостережень за природою, змістом літературних творів та казок через сюжетний малюнок.

Спрямовувати зусилля дошкільників на розуміння основних принципів композиції сюжетного малюнка та ілюстрацій.

Викладати дітям навички передачі форм, пропорцій та просторового розташування об'єктів у малюнках, а також розпізнавання їх типових ознак і використання колориту.

Сприяти розвитку творчих здібностей, естетичного сприйняття навколишнього світу, просторового мислення, допитливості, ініціативи, самостійності, зорової пам'яті, інтересу до малювання, наполегливості та формуванню художнього смаку [40, с. 164].

У закладі дошкільної освіти діти ознайомлюються з різноманітними прийомами створення сюжетних малюнків. Вони вчаться розміщувати об'єкти на всьому аркуші паперу, вже на цьому етапі розвиваючи свою творчу уяву.

Поняття правильних пропорційних співвідношень між предметами входить у програму навчання лише для старших дошкільників, коли вони вже більш глибоко розуміють відношення між різними об'єктами на своїх творах. У старшій групі діти піднімають свої навички на новий рівень, включаючи в свої малюнки не лише окремі предмети, але й деталі оточуючої обстановки [30, с. 28].

Можливості декоративної образотворчої діяльності розглядаються через створення різноманітних орнаментів за допомогою гуашей на площині паперу. Під час знайомства дітей з творами декоративного мистецтва вихователь має формувати в них почуття любові до країни та поваги до праці. Зазвичай заняття з декоративного малювання починаються в середній групі, але є аспекти цього виду діяльності в молодшій групі [36, с. 45].

Декоративне малювання виступає як засіб сприяння розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Це відбувається завдяки наступним аспектам на заняттях:

- розвиток естетичного сприйняття при безпосередньому контакті з творами декоративно-прикладного мистецтва;
- навчання дошкільників розумінню значення та краси декоративного мистецтва;
- вивчення гармонійного поєднання кольорів та їх відтінків;
- оволодіння технічними прийомами декоративного малювання;
- навчання виконання колективної роботи [43, с. 54].

Для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку надзвичайно важливе значення має ще один вид образотворчої діяльності – ліплення. Цей процес включає образотворчу діяльність, під час якої діти можуть відтворювати предмети навколишнього світу, створювати елементарні скульптури, використовуючи глину або пластилін. Заняття ліпленням, як формою художньо-продуктивної діяльності, надають дітям можливість поглибити своє розуміння художнього процесу, розписувати обпалені керамічні вироби фарбами.

Глина, яка виступає як екологічно чистий та універсальний матеріал, стає ідеальною основою для ліплення, де вона отримує бажану форму та відкриває можливість втілити найцікавіші ідеї. Кожна дитина може створити свій власний унікальний глиняний світ, надаючи йому справжній характер.

Розвитку творчих здібностей сприяє використання ігрової форми на заняттях, що охоплюють ігрові ситуації, зразки усного дитячого народного мистецтва, такі як загадки, примовки та інші, а також використання іграшок, ілюстрацій, дитячих книг і журналів та інших педагогічних засобів. Незважаючи на те, що ці заняття мають практичний фокус, введення різноманітних теоретичних відомостей, пов'язаних з практичною роботою дітей, є вельми важливим.

Теоретичний матеріал на заняттях охоплює інформацію про властивості глини та інших матеріалів, особливості використання спеціальних інструментів і пристосувань для ліплення. Діти ознайомлюються з історією народних ремесел, а також навчаються різноманітним способам і технікам прикраси робіт. Особлива увага приділяється організації робочого місця та вивченню правил техніки безпеки [17, с. 23].

На заняттях із ліплення глини, дитина не лише спостерігає за своїм творінням, але й активно взаємодіє з матеріалом. Один невеликий шматок глини стає джерелом нескінченної творчої можливості, де кожен момент відкриває нові варіації та методи, навіть без втручання дорослого. У процесі ліплення головною «працівницею» є рука, а не пензель чи ножиці, що робить техніку ліплення доступною для освоєння навіть маленькими дітьми.

Пальці дитини, наче «запам'ятовують» схему створення образу, передаючи інформацію в мозок через рецептори. Цей процес сприяє розвитку мислення та мовлення. Ліплення сприяє удосконаленню координації рухів, взаємодії між очима і руками, а також розвиває різноманітні вміння, такі як планування, визначення цілей та розуміння послідовності дій.

Рівень розвитку дрібної моторики та сенсорного сприйняття дитини є важливим показником її інтелектуальної готовності до шкільного навчання.

Зазвичай діти з високим рівнем сенсорного розвитку проявляють логічне мислення, володіють розвиненою пам'яттю та увагою, мають розвинене зв'язне мовлення і виявляють творчі здібності, формуючи нові образи у своїх виробах [4, с. 12].

Отже, для стимулювання творчих здібностей під час образотворчої діяльності важливо, щоб діти від самого раннього віку систематично займалися різнобічними видами ручної діяльності. Великою частиною цього процесу стає ліплення, яке виступає ключовим елементом у формуванні творчого потенціалу.

Під час творчого процесу з глиною важливо враховувати, що глина має однаковий колір, що стимулює дітей зосередитися на якості своєї роботи, уникаючи відволікання на аспекти кольору, як це може трапитися при роботі з пластиліном. Крім того, глина дарує малечі можливість розкрити свою творчість і оживити готовий виріб фарбами. Ці характеристики глини не лише розширюють можливості дитячої творчості, але й викликають у малят інтерес до творчого процесу, а згодом – бажання постійно творити [24, с. 143].

Заняття ліпленням нерозривно пов'язані з процесом малювання. Під час розпису використовуються знання, також набуті на заняттях з малювання, що сприяє глибшому розумінню та взаємодії з обома видами творчої діяльності. Ця форма занять розвиває у дошкільнят усвідомлення того, що виконану роботу можна прикрасити, надаючи їй додаткову цікавість та естетичний вигляд.

Під час занять ліпленням, дитина в розслабленій атмосфері може розкрити свої творчі здібності, виражаючи свої думки та створюючи образи, які потім передає в продуктивній діяльності. Розвиток творчої активності дітей дошкільного віку на заняттях ліпленням з глини позитивно впливає на усі аспекти мовлення, психіки та моторики, сприяючи комплексному розвитку малюка [1, с. 9].

До завершення старшого дошкільного віку діти активно розширюють свій кругозір, виявляючи стійкий інтерес до творчої роботи. Заняття ліпленням стає важливим етапом у формуванні самооцінки дітей, відзначається позитивною

емоційною динамікою, що призводить до створення сприятливого середовища, де діти взаємодіють один з одним з позитивними почуттями.

Під час ліплення в старших дошкільних групах діти відкривають для себе різноманітні зразки традиційних глиняних іграшок. В ході бесід про народні іграшки, вони навчаються розрізняти їх за особливостями ліплення та розпису, а також експериментують із створенням простих зразків українських традицій. Систематичне вивчення народної культури сприяє формуванню загального уявлення у дітей про різноманіття та красу української народної традиції.

Цей усвідомлений підхід до вивчення культурних аспектів сприяє розвитку творчого потенціалу та самовираження дітей. Спостереження за витворами глини сприяє розвитку сприйняття та уяви. У процесі творчого виявлення дитина створює власні унікальні вироби, придумуючи образи та використовуючи різні кольори. Часто ці власноруч створені твори мистецтва стають не лише результатом творчості, але й об'єктом використання у подальших іграх дітей.

Під час творчої діяльності з глиною чи пластиліном, дитина отримує естетичне задоволення від їхньої пластичності, від форм, які виникають в процесі ліплення. Цей творчий процес не лише приносить радість виявленням нових форм, але і дозволяє малюкові осмислити різноманітні властивості глини та пластиліну.

Одночасно з розвагою дитина освоює об'ємні форми, вивчає будову та пропорції предметів, що сприяє розвитку точності рухів рук і зорового сприйняття. Цей процес сприяє формуванню конструктивних творчих здібностей, розширює уявлення дитини про взаємозв'язок форм та структур, розвиваючи при цьому її творчий потенціал.

На заняттях з ліплення перед педагогом ставляться конкретні завдання, спрямовані на розвиток творчості дітей, поглиблення їх образотворчих та технічних вмінь, а також на створення цікавості до цього виду діяльності. Ліплення відкриває можливості для розвитку розумової активності, творчості та багатьох інших важливих якостей у дітей. Цей процес сприяє узгодженню

роботи рук і розвитку просторового мислення, а також формує в дітях навички концентрації та самостійності у творчому виявленні [48, с. 23].

На підставі сприйняття предмета в свідомості дошкільника формується унікальний образ. Ліплення, у порівнянні з іншими видами творчості, такими як малювання чи аплікація, виграє у розвитку та вдосконаленні природного відчуття дотику обома руками. Активна участь обох рук у творчому процесі сприяє точнішій передачі форми та створює унікальність кожного створеного образу.

Ліплення, як засіб вираження та розвитку творчих здібностей, має велике значення у навчанні дітей дошкільного віку. Важливо стимулювати самостійність у дітей не лише у виборі теми та виконанні завдань, але й у використанні різноманітних доступних засобів вираження та плануванні своєї роботи.

Для розвитку творчих здібностей дітей вихователь є важливим, хто їм активно сприяє. Під час занять він повинен надихати дітей, ставити питання з теми, надавати поради з малювання фігур, відтворення форм та збереження пропорцій. Здійснюючи ефективне керівництво, вихователь сприяє не лише успішному виконанню творчих завдань в ліпленні, але й розвитку накопичених знань та умінь у дітей [33, с. 13].

Діти старшого дошкільного віку вже володіють вмінням визначати форму предметів, що сприяє їхньому бажанню передавати ці форми як найточніше під час ліплення. Під час належного навчання можна відзначити, як діти все більш усвідомлено підходять до пошуку форми, проявляючи навіть бажання переробити роботу, яка їх не задовольняє, і викласти її в новому варіанті. Це виражає найвищий рівень дитячої творчості, оскільки дитина вже здатна самостійно оцінювати свої творіння і, використовуючи свої знання та вміння, удосконалювати зображення.

У старшій групі завдання щодо розвитку дитячої творчості мають більший обсяг порівняно з попередніми групами і визначаються загальним розвитком дітей та їхньою комплексною підготовкою. Діти в цьому віці

проявляють бажання не лише точно відтворювати форму та пропорції, але й вдаються до деталізації, намагаючись якнайкраще зобразити додаткові елементи та предмети, які доповнюють їх творіння.

Дітей дошкільного віку завжди цікавлять дії предметів під час ліплення. У старшій групі діти виявляють творчість, намагаючись передати в ліпленні різноманітні дії предметів, такі як розставлення ніг для зображення кроку чи підняття рук. У підготовчій групі дошкільники вже мають досвід в аналізі рухів та розуміють, що для зображення рухів можна використовувати не лише розставлення і підняття, але й згинання в суглобах. Це дозволяє їм надавати своїм творінням виразності та динаміки.

У підготовчій групі, на відміну від старших дошкільників, діти вже на етапі ліплення можуть враховувати основний обсяг глини в потрібному положенні, щоб визначити положення зображуваного предмета [34, с. 140].

Отже, під час ліплення дитина враховує не лише форму предмету, але й його дію. Наприклад, виявляючи творчі здібності, дитина визначає положення глини при зображенні лежачої собаки чи лисиці, що крадеться. У таких випадках обсяг глини, що передає рух тварини, розташовується по прямій горизонтальній лінії. Це дозволяє дитині не лише втілити форму предмету, а й передати його конкретну дію в момент творчого процесу.

Набуті технічні навички дошкільники креативно використовують під час занять ліплення. Вони вдосконалюють метод витягування окремих частин з загальної маси глини, надаючи своїм скульптурам велику пластичність як у формі, так і у виразності руху. Із задоволенням вони використовують і скло, усвідомлюючи, що цей інструмент допомагає обробляти поверхню форми, видаляти надлишкову глину або пластилін, а також наносити дрібні деталі через поглиблений рельєф для передачі текстури.

Дошкільники демонструють творчий підхід до виконання завдань і знаючи, як свідомо використовувати каркаси-палички різної довжини та товщини для надання фігуркам особливої виразності. Наприклад, вони вміло використовують каркаси для зображення ніг у жирафа, рогів у оленя, а також

для забезпечення більшої стійкості предметів, що знаходяться в повітрі, таких як ракета чи літак.

Ліплення деталей до будь-якої фігурки є особливим засобом виявлення творчих здібностей дитини. Наприклад, це видно при втіленні у життя таких предметів, які для неї є особливо важливими (мішок, відро, черевики). Зображення цих деталей допомагає дитині висловити характер образу та творчо підійти до виконання завдання. Діти самостійно ліплять предмети, точно передаючи характерні обриси форми, такі як вигини, западини і опуклості, а також правильно відтворюють переходи від однієї частини до іншої. Щоб діти могли передати ці особливості форми, вони повинні чітко уявляти їх в своїй уяві.

Творчий аспект в процесі ліплення проявляється у різноманітному підході дітей до створення зображень. Діти можуть виходити за межі звичайних уявлень, самостійно творити казкові образи. Такий характер ліплення розвивається, якщо проводиться систематична та цілеспрямована робота, спрямована на освоєння особливостей форми предмета і виконання творчих завдань.

Об'ємність виготовлення виробів виступає джерелом ігрової активності для дітей, які з радістю починають грати зі своїми творіннями навіть протягом занять. Ця особливість вікового розвитку сприяє насиченню багатьох тем гри. Організація занять у формі гри не лише поглиблює інтерес до процесу ліплення, а й розширює можливості взаємодії з дорослими та ровесниками. У результаті занять ліпленням у дошкільників розвиваються не лише трудові навички і звички, але й творчі здібності.

Аплікація – це одна з форм образотворчої творчості, яка використовується для художнього декорування різних об'єктів, таких як одяг чи посуд, шляхом наклеювання вирізаних декоративних або тематичних елементів на основний фон. Вона є простим і доступним для створення художніх композицій, і водночас зберігає реалістичний характер зображення [46, с. 4].

Характерними рисами аплікації є її силуетність, що визначається площинним узагальненням образу. Процес створення аплікації можна розділити на два основних етапи: вирізання окремих форм дітьми та їх прикріплення до основного фону.

Використання аплікаційних вирізок із різних матеріалів, таких як тканини, хутро, шкіра, широко застосовується для оформлення одягу та створення панно. Іноді вирізані частини прикріплюються до фону не в повному обсязі, що робить аплікацію частково об'ємною. Легкість і простота процесу виготовлення аплікацій роблять їх доступними для творчості дітей.

Аплікація відкриває широкі можливості для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, оскільки може приймати різноманітні форми: предметну, яка складається з окремих зображень; сюжетну, що відтворює певний сюжет; силуетну, де втілені образи людей, тварин, птахів. Декоративна аплікація, у якій створюється композиція шляхом наклеювання вирізаних елементів з кольорового паперу, також має своє місце.

Цей вид аплікації може включати геометричні та рослинні елементи, а також візерунки народного орнаменту. Декоративну аплікацію діти починають вивчати ще в молодшій групі. У закладах дошкільної освіти активно використовуються такі форми аплікацій, як наклеювання форм, вирізання та оформлення, що сприяє більш глибокому розвитку творчих здібностей дітей [40, с. 164].

Педагог, використовуючи методику аплікації при роботі з дітьми дошкільного віку, створює унікальні можливості для розвитку у них творчих здібностей, зокрема:

- сприяє усвідомленню та розрізненню геометричних форм, навчає їх назвам;
- вивчає композиції візерунків на папері різних форм, які можуть бути застосовані як до об'ємних, так і до площинних предметів;
- розвиває уміння створювати зображення предметів з окремих частин та розміщувати їх в сюжетних аплікаціях;

- навчає технічним прийомам вирізування, таким як прямі, різні напрямки, вирізування з заокругленням. Діти також опановують вирізуванням з складеного вдвоє паперу, декілька разів та у силуетному стилі.

Під час художньо-творчої діяльності, яка є важливим розділом художньо-продуктивної сфери, дитина має можливість розкрити свою творчість. В руках маленького художника різноманітні матеріали та предмети перетворюються на оригінальні форми та несподівані об'єднання, завдяки витонченому використанню матеріалів. Дитина, взаємодіючи з обраною сировиною, втілює свої ідеї, спрямовані на те, щоб створити щось унікальне та захоплююче для неї самої.

Дитяче конструювання – це творчий процес виконання різноманітних дій з будівельним матеріалом, який включає виготовлення виробів і іграшок із паперу, картону, дерева та інших доступних матеріалів. Ця діяльність схожа на образотворчу роботу та гру, витончуючи творчі здібності маленьких будівельників. Перші будівельні спроби дітей відбуваються під час практичної діяльності з різними об'єктами, такими як кубики, кружечки та пірамідки. Вихователь додає певний смисл та пояснення до цих творінь, розкриваючи їхні можливості та практичне застосування.

Під час виконання завдань з конструювання активно розвиваються творчі здібності дітей дошкільного віку, оскільки в цьому процесі діти взаємодіють із навколишнім світом, проявляючи ініціативу та творчий підхід. Дитина вчиться спостерігати за об'єктами, досліджувати їхні властивості, експериментувати з матеріалами, перевіряти різні можливості, порівнювати результати та навіть винаходити власні унікальні рішення. Такий підхід до конструювання допомагає розвивати творчість та активність дітей.

Перевага конструювання в формуванні пізнавальної діяльності та творчості виявляється у тому, що цей вид активності є відмінним інструментом для розвитку різноманітних аспектів дитячого інтелекту та психічних процесів. Його неповторність полягає у великому розмаїтті способів самовираження, які

ідеально відповідають потребам та інтересам дітей дошкільного віку. Конструювання забезпечує оптимальні умови для розвитку таких важливих психічних процесів та когнітивних навичок, як:

- цілеспрямованість: діти навчаються підпорядковувати власні дії та вчинки конкретній меті, розвиваючи таким чином навички планування та визначення завдань;
- самостійність: вміння самостійно виконувати завдання під час конструювання допомагає розвивати навички самодисципліни та незалежності;
- наполегливість: конструювання вимагає від дітей вміння досягати мети та доводити свої ідеї до завершення, що сприяє формуванню наполегливості;
- ініціатива: в процесі конструювання діти розвивають здатність до активного починання у різних ситуаціях, що сприяє виявленню ініціативи;
- відповідальність: розуміння необхідності виконання завдання та його завершення розвиває в дітях відповідальність та організованість.

Конструкторська діяльність полягає в ефективному вирішенні конструктивно-технічних завдань, що передбачає не лише вміння розміщувати елементи і частини конструкції відповідно до логіки та функціонального призначення, але й творчо організовувати простір для цього процесу. В цьому випадку вихователь відіграє важливу роль у створенні оптимальних умов для конструктивної діяльності дітей, використовуючи розвивальний потенціал конструювання для комплексного розвитку дітей [17, с. 128].

Великою цінністю для творчого розвитку дошкільників є процес конструювання, який розкривається під час активної діяльності. Цей захід сприяє розвитку уваги, спостережливості, художнього мислення та естетичного чуття. Крім того, він сприяє формуванню конструктивних здібностей, розвитку моторних навичок дітей та наданню корисних практичних навичок.

Конструювання допомагає збагачувати знання про властивості різних матеріалів.

Результати цього процесу, в основному, викликають позитивні емоції та захоплення у дорослих, підсилюючи ефект самопізнання, самоусвідомлення та самоствердження дитини. Крім того, вони пробуджують здорове честолюбство у малюка, стимулюючи його внутрішню мотивацію.

У світі конструювання дошкільник знаходить найвищу ступінь захоплення, досягнень і, що особливо важливо, йому притаманний низький рівень втомленості. Ці чинники позитивно впливають на унікальний комплексний розвиток розумових, психічних та творчих здібностей дитини дошкільного віку [16, с. 54].

Під час конструювання, пізнавальна активність дітей розцвітає в контексті їхнього загального розвитку, за допомогою роботи з різноманітними матеріалами. Важливо зазначити, що творчі здібності дітей є різноманітними, і результати їхньої діяльності не відображаються лише у вправності створення різноманітних виробів. Замість цього, вони віддзеркалюють глибину та інтенсивність інтересу, самопізнання, ставлення до якості виконаної роботи, а також прагнення та намагання до постійного удосконалення навичок у сфері художньої творчості.

Під час занять з конструювання відбувається взаємодія інтегральних пізнавальних, продуктивних і творчих функцій, що гарантує не тільки ефективне засвоєння знань, але й їхнє самостійне використання на практиці [39, с. 44].

Діти, працюючи з різноманітними матеріалами, отримують унікальну можливість задовольнити свою творчу потребу у створенні нового, експериментуючи з формами предметів та вивчаючи їхні властивості. Різноманітність матеріалів, їх легка трансформація, постійна динаміка та абстрактність сприяють вільному розвитку ініціативи, підтримують самостійність та творчий пошук у дітей, сприяють формуванню їх пізнавальних інтересів та розвитку самостійності.

Як унікальні індивідуально-психологічні особливості кожної дитини, так і багато аспектність навчально-виховних ініціатив, орієнтованих на вдосконалення здібностей та нахилів дитини, мають вагомий вплив на її рівень розвитку творчих навичок.

Ключовим чинником для розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі конструювання є забезпечення їхньої когнітивної активності та надання практичного досвіду. Для активного сприяння творчому розвитку має значення створення відповідних умов, включаючи комфортне та підтримуюче середовище в дитячому колективі. Важливо стимулювати самостійність дітей, виявляти співчуття у випадках невдач, та проявляти терпіння навіть у відношенні незвичайних ідей, які можуть бути непередбачувані в реальному житті. Замість висловлення зауважень для тих, хто не справився з завданням, важливо постійно надихати та підтримувати дітей за допомогою доброзичливих та лагідних слів [37, с. 84].

Показниками ефективного розвитку творчих здібностей дітей виявляються не тільки захоплення, але й активна участь у конструюванні, вміння розповідати про власні творіння з ентузіазмом. Дитина емоційно реагує на вияви краси у навколишньому світі, природі та мистецтві. Її талант виявляється не лише в малюванні, ліпленні та аплікаціях, але і у володінні відповідними навичками, необхідними для втілення власних ідей у творчих проєктах [40, с. 163].

Отже, у проведенні різноманітних видів художньо-продуктивної діяльності закладено ключовий компонент у гармонійному і творчому розвитку маленької особистості. Ця форма діяльності надає значущі можливості, які виходять за межі лише пізнання нового, але й активно сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

В процесі художньо-продуктивної діяльності дитина не лише вчиться розпізнавати й осмислювати нові елементи, але також розвиває власну творчість та виражає свої уявлення через створення власних творів. Важливою перевагою є те, що цей підхід не тільки сприяє розширенню кругозору дитини,

але й формує в неї вміння дивитися на світ навколо з різних точок зору, розвиває креативне мислення та важливі навички проблемного вирішення.

Окрім того, художньо-продуктивна діяльність сприяє розвитку моторики, збагачує емоційний світ дитини, допомагає виробляти навички співпраці та комунікації з однолітками. Сприймаючи художній процес як інтерактивну форму вираження, діти не лише збагачують свій внутрішній світ, але й навчаються висловлювати свої думки та почуття.

1.3. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності

Педагогічні умови представляють собою динамічну систему, що об'єднує різноманітні форми, методи, матеріальні ресурси та конкретні ситуації, необхідні для досягнення конкретних педагогічних цілей. Вони виявляються ефективними, якщо відповідають високим стандартам, включаючи системність, чітку структуру та здатність утворювати органічні зв'язки між їхніми компонентами. При визначенні цих умов важливо враховувати не лише загальні вимоги, але й адаптувати їх до індивідуальних особливостей розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. Такий підхід сприяє не лише оптимальному навчанню, але й стимулює розвиток унікальних талантів та креативного потенціалу кожної дитини [7].

Н. Мойсеюк визначає ключові аспекти створення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у навчальному процесі:

- розширена програма та доступні методики для вихователів, які спрямовані на індивідуальний розвиток дітей дошкільного віку. Мета – врахування особливостей дітей старшого дошкільного віку та надання їм можливості навчатися в стимулюючому середовищі;

- забезпечення сприятливих умов у навчальному закладі, що включає комфортне оточення та відповідні матеріальні ресурси. Це важливо для успішного функціонування навчального процесу, а також для підтримання

високого рівня гігієни та морально-психологічного благополуччя дітей [35, с. 46].

За висновками Н. Кривошеї, ефективний розвиток творчих здібностей у старших дошкільників можливий лише при дотриманні наступних ключових психолого-педагогічних умов:

- здійснення індивідуального підходу до кожної дитини, зокрема, врахування її унікальних потреб та особистісних особливостей.
- адаптація навчального процесу до психолого-вікових характеристик кожної дитини, забезпечуючи оптимальні умови для її розвитку.
- використання різноманітних видів діяльності на заняттях, які відповідають специфіці періоду дошкільного віку та сприяють розвитку творчих здібностей.
- створення сприятливої атмосфери на заняттях, що сприяє зацікавленості та позитивному ставленню дітей до навчання.
- забезпечення психолого-педагогічної підтримки, що допомагає кожній дитині зростати в стимулюючому та безпечному середовищі, сприяючи розвитку її творчого потенціалу.

Вказані умови взаємодіють для створення ефективного педагогічного середовища, яке сприяє гармонійному розвитку творчих здібностей старших дошкільників [21, с. 426].

Згідно з висновками В. Кошель, накопичення вражень від сприйняття мистецтва стає необхідною передумовою для розвитку творчих здібностей у дітей, що виступають як основа для творчості та віддзеркаленням його ідеалів. Всі твори мистецтва розглядаються як цілісні твори, які об'єднують виразні засоби в комплексний образ. Діти, активно сприймаючи образ у музичних, літературних та театральних виявах, знайомляться з різними виразно-образотворчими методами, які автор використовує для передачі певного змісту. Отже, для збагачення творчого досвіду дітей на уроках важливо використовувати твори мистецтва у художньо-продуктивній діяльності. Це може включати прослуховування класичної музики, вивчення живопису,

читання літературних творів та перегляд театральних вистав [20].

Погоджуємось з висновками О. Гейко, яка вказує на важливість визначених педагогічних умов для ефективного розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Враховуючи рекомендації вченої, вихователям слід створювати сприятливе оточення для розвитку творчості в дітей. Наведемо деякі з інноваційних методів, які можуть бути використані для досягнення цієї мети:

1) Розглядання індивідуального розвитку: сприяйте інтелектуальному та фізичному зростанню кожної дитини, дотримуючись персоналізованого підходу;

2) Створення комфортної обстановки: формуйте психологічне середовище, що підтримує та заохочує творчий потенціал дітей;

3) Сприяння спостереженням і творчим бесідам: забезпечуйте можливості для спостережень та обговорення творчих ідей, а також створюйте ситуації, що сприяють розвитку;

4) Використання ігрових завдань: інтегруйте ігрові завдання в різноманітні види діяльності для стимулювання творчого мислення;

5) Стимулювання розв'язання складних завдань: заохочуйте дітей до вирішення завдань, які вимагають значних зусиль;

6) Надання вольових можливостей: дозволяйте дітям самостійно обирати діяльність та керувати її тривалістю;

7) Надання підтримки без надмірного втручання: сприяйте дітям за потреби, утримуючись від зайвого втручання;

8) Залучення батьків: розвивайте співпрацю з батьками для збільшення їх компетентності у стимулюванні творчості вдома.

9) Навчання та консультування: застосовуйте методи навчання та консультацій для педагогів і батьків щодо розвитку творчих здібностей.

10) Використання інноваційних методів: застосовуйте методи, такі як метод спроб і помилок, метод фантастичної аналогії та інші для стимулювання творчості;

11) Ігрова діяльність: використовуйте ігрові сценарії для розвитку творчих здібностей та уяви;

12) Мовленнєво-творчий розвиток: активно працюйте над мовленнєво-творчим розвитком та робіть акцент на роботі з казкою для стимулювання творчості;

13) Розвиток через мистецтво: сприяйте творчому розвитку через образотворче, музичне, хореографічне та театральне мистецтво;

14) Організовані виховні ситуації: створюйте спеціально організовані виховні ситуації та пропонуйте дітям активно взаємодіяти в них;

15) Психологічні вправи: здійснюйте психологічні вправи для розвитку творчого мислення дітей.

Даний набір інструкцій дозволяє забезпечити комплексну, індивідуальну та заохочувальну атмосферу для розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку [11, с. 96].

Однією з важливих передумов розвитку творчих здібностей дошкільників, відповідно до висловлення О. Хохліної, є особистісно-діяльнісна взаємодія між вихователем та дошкільником під час виконання творчих завдань. Ця концепція полягає в нерозривності взаємодії, яка включає в себе взаємовплив суб'єктів, а також визнання цієї взаємодії як взаємотворчості. В такому підході, організаторська роль вихователя передбачає вміле використання оптимальних методів, форм та прийомів, тоді як вихованець здобуває навички самостійної творчої діяльності, робить вибір у способі виконання творчого завдання та визначає характер взаємовідносин у творчому процесі.

Отже, під поняттям особистісно-діялісної взаємодії вихователя та дошкільників під час організації художньо-продуктивної діяльності розуміється комплексне поєднання методів навчання і виховання, двосторонній вибір підходів та творчий стиль діяльності вихователя та дошкільників [44, с. 24]. Специфіка творчої освітньої діяльності старших дошкільників виявляється у використанні принципу самоуправління, що охоплює індивідуальний контроль

кожного дошкільника та управління вихованців у колективі. Важливо зазначити, що педагогічний процес у цьому випадку є діалектичною єдністю педагогічного керівництва та саморегулювання особистості та колективу у різних сферах діяльності з метою комплексного та гармонійного їхнього розвитку [22, с. 10].

Однією з ключових педагогічних умов для стимулювання розвитку творчих здібностей дитини дошкільного віку під час художньо-продуктивної діяльності є вдосконалення та інтеграція педагогом системи цілей, змісту, форм і методів планування, організації, координації і коригування, а також контролю та діагностики навчально-виховного процесу. Це сприяє розвитку творчих здібностей як окремої особистості, так і всієї групи дошкільнят, а також впливає на підвищення рівня творчої педагогічної активності самого вихователя. Такий підхід передбачає удосконалення мети виховання та навчання, збагачення змісту занять, різностороннє використання різних форм і методів взаємодії з дітьми. Важливим є також постійний контроль і оцінка результатів, адаптація стратегій у відповідності до індивідуальних потреб кожної дитини та динаміки групового процесу. Ця педагогічна умова є не лише ключовою для розвитку творчості у дітей, але й визначає рівень ефективності самої творчої педагогічної діяльності вихователя.

К. Приходченко вказує на те, що творча індивідуальність вихователя виступає як ключовий чинник і одна з педагогічних передумов ефективного розвитку творчих здібностей дошкільнят. Творча педагогічна активність визначається як педагогічна праця, яка включає в себе властивості творчої діяльності. Отже, творчий вихователь – це індивідуум із високорозвиненими мотивами, характерологічними особливостями і творчими здібностями, що сприяють успішній творчій педагогічній роботі. Завдяки спеціальній професійній підготовці та постійному самовдосконаленню, такий вихователь здобуває знання, вміння та навички педагогічної роботи. Він оволодіває умінням формувати творчу індивідуальність вихованців у процесі навчання [42, с. 4].

У такому контексті, творчість вихователя виявляється не лише у високому рівні педагогічної креативності та глибокому освоєнні навчального матеріалу, а й у наявності психолого-педагогічних знань, вмінь та навичок. Ці аспекти визначають його здатність ефективно взаємодіяти з дошкільниками, сприяючи розвитку їх творчих здібностей у процесі освіти.

Педагогічна творчість виявляється у здатності вихователя не лише створювати цікавий та стимулюючий освітній контекст, але і використовувати психолого-педагогічні методи та стратегії для успішної роботи з дітьми. Така творча особистість володіє глибоким розумінням індивідуальних потреб та особливостей кожного дошкільника, враховуючи їх унікальний потенціал для розвитку творчого мислення та виявлення талантів у навчальному процесі.

Д. Крюкова, аналізуючи фундаментальні аспекти формування творчої особистості дітей, визначила три ключові педагогічні умови. В першу чергу, вона вказує на необхідність включення кожного дошкільника у виконання продуктивних завдань не лише в кінці, а й на самому початку процесу освоєння нового, базуючись на спеціально організованій активній взаємодії з вихователем і іншими однолітками. За її переконанням, це сприяє підвищенню інтерактивності та ефективності навчання.

Вдруге, Д. Крюкова відзначає, що ситуація взаємодії та співпраці, виступаючи особливим інструментом виконання продуктивних завдань, трансформується в процесі спілкування, сприяючи розвитку механізмів саморегуляції поведінки старших дошкільників під час художньо-продуктивної діяльності. Це сприяє формуванню в них не лише креативного підходу до завдань, а й навичок спільної праці та взаємодії.

В третю чергу, у процесі спільного виконання продуктивних завдань діти вивчають, перш за все, механізми трансформації змісту та значення завдань, розширюючи свій пізнавальний потенціал та розвиваючи креативне мислення [22, с. 10].

Для ефективної реалізації педагогічних умов розвитку творчих здібностей у старших дошкільників, вихователям рекомендується:

- проводити спеціальні заняття, спрямовані на розвиток творчих здібностей, уяви та творчого мислення дітей старшого дошкільного віку, акцентуючи увагу на індивідуальних особливостях кожної дитини;
- включати творчі завдання під час організованих занять з художньо-продуктивної діяльності, сприяючи розвитку у дітей виразності та самовираження через творчість;
- спрямовувати предметні та рольові ігри на розвиток творчих здібностей, сприяючи формуванню у дітей креативного підходу до вирішення завдань;
- використовувати інтегровані завдання та ігри, які стимулюють різнобічний розвиток творчості старших дошкільників та розвиток їхніх унікальних талантів;
- здійснювати регулярну роботу з батьками та педагогами, створюючи можливості для самовдосконалення вихователів та залучаючи їх до творчого процесу разом із дітьми;
- створювати предметні зони в рамках технічно-розвивального, художньо-розвивального та предметно-естетичного середовища, де матеріали відповідають конкретному творчому напрямку. Важливо надавати дітям право самостійно обирати матеріали для своєї роботи, сприяючи їхньому власному творчому самовираженню.

Максимально ефективний розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку під час художньо-продуктивної діяльності можливий за умов:

- щоденного включення в освітній процес творчих завдань і вправ, що сприяє системному розвитку творчого потенціалу дітей та стимулює їхню індивідуальність;
- реалізації додаткових занять за спеціально розробленою програмою, що дозволяє адаптувати підходи до розвитку творчості під конкретні потреби та інтереси кожної дитини;

- залучення дошкільників в творчу взаємодію прикладного характеру з однолітками і дорослими, включаючи сім'ю дошкільнят, що сприяє колективному розвитку та обміну творчими ідеями;
- проведення дидактичних і сюжетно-рольових ігор на заняттях в процесі художньо-продуктивної діяльності, що стимулює уяву та творчість дітей через взаємодію з оточуючим світом;
- екскурсій та спостережень, що допомагають дітям вивчати навколишній світ і надихають на нові творчі враження;
- організації творчих майстерень, де діти можуть вільно виражати свою творчість та експериментувати з різними матеріалами;
- проведення тренінгів, організованих психологом освітньої установи, спрямованих на розвиток та підтримку творчого мислення та самовираження дітей.

Даний комплекс заходів забезпечує повноцінний і різносторонній розвиток творчих здібностей дошкільників, враховуючи їхні індивідуальні особливості та інтереси.

Серед заходів, що сприяють розвитку творчих здібностей старших дошкільників в контексті впровадження педагогічних умов, можна визначити:

- використання гри як ефективного засобу розвитку творчості. Гра дозволяє дітям експериментувати, виражати свої ідеї та розвивати креативність через веселі та відчутні ігрові сценарії;
- активізація старших дошкільників у творчому сприйнятті, продовженні та вигадуванні нових образів. Стимулювання уяви та сприяння розвитку творчого мислення допомагають дітям розкрити свій потенціал у творчих процесах;
- впровадження творчих завдань та стимулювання творчого вираження у різних мистецьких формах, таких як образотворче мистецтво, музика, хореографія та драматизація. Це розширює спектр можливостей для виразного самовираження дітей та сприяє розвитку різних видів творчості.

Впровадження творчих підходів до освітнього процесу сприятиме будівництву стійкого фундаменту для розвитку творчих здібностей у старших дошкільників і готуванню їх до подальшого навчання в початковій школі. Ми рекомендуємо педагогам ставитися до кожного заняття з урахуванням потреб у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Важливо враховувати гармонію між формою та змістом, досліджувати сюжет та композицію, а також застосовувати методи та прийоми, спрямовані на створення стимулюючого креативного середовища для спілкування та розвитку асоціативного мислення, імпровізації, фантазії та втілення власних ідей.

Отже, ефективні педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у художньо-продуктивній діяльності можна сформулювати наступним чином: сприяти ранньому інтелектуальному та фізичному розвитку малят; створювати психологічно комфортне середовище, яке підтримує і заохочує їхнє бажання до творчості; забезпечувати можливість спостережень і творчих бесід, а також створювати навчально-виховні ситуації, сприятливі для розвитку; використовувати ігрові завдання в різних сферах діяльності; підштовхувати старших дошкільників вирішувати завдання, які вимагають максимальних зусиль; давати дітям можливість обирати діяльність та самостійно керувати її тривалістю; застосовувати методи навчання і консультації для педагогів і батьків з питань розвитку творчих здібностей.

Висновки до першого розділу

Отже, вивчення наукової літератури свідчить про різноманітні тлумачення терміну "творчі здібності" від різних вчених. Загальною метою розвитку творчих здібностей є здатність застосовувати здобуті знання в нестандартних ситуаціях та розвиток психічних процесів. Сутність розвитку творчих здібностей полягає в умінні узагальнювати та трансформувати знання в гнучкі системи, а також творчому аналізу ситуацій.

Основні ознаки творчих здібностей включають швидкість мислення, гнучкість мислення, оригінальність, допитливість, точність і сміливість. Кожна з цих характеристик відіграє ключову роль у формуванні та розвитку творчого потенціалу особистості. Важливо враховувати ці аспекти при плануванні та виконанні завдань, спрямованих на розвиток творчих здібностей у дітей.

Творчий процес у дошкільному віці впливає на індивідуальність та характер дітей, сприяючи розвитку самостійності та захопленості улюбленою діяльністю. Участь у творчих заходах допомагає у формуванні та розвитку таких якостей, як швидкість реакції, винахідливість та оригінальність мислення. Для старших дошкільників творчість стає не лише засобом самовираження, але й важливою складовою їх особистісного розвитку, сприяючи формуванню естетичних понять і сприйняття світу.

Художньо-продуктивна діяльність визначає першу ступінь формування творчих навичок та складається із різних компонентів, таких як образотворчий, музичний, літературний і театральний. Кожен із цих компонентів далі розглядається у різних елементах. Наприклад, музична діяльність включає сприйняття музики і співу, гру на музичних інструментах, танці та хоровод. Образотворча діяльність охоплює сприйняття картин, малювання, ліплення та аплікацію. Літературна діяльність включає слухання казок, розповідей, читання віршів та створення розповідей за сюжетними картинками.

Різноманіття видів образотворчої діяльності, таких як малювання, ліплення, аплікація та конструювання, впливає не лише на формування образів, але й значно впливає на розвиток естетичних смаків та емоційного стану

дитини. Набуті навички у художньо-продуктивній діяльності розкривають потенціал творчих здібностей, який супроводжує дитину протягом всього її життя.

Ефективними педагогічними умовами розвитку творчих здібностей дошкільнят у художньо-продуктивній діяльності є врахування кількох аспектів. Спочатку важливо створити сприятливу психологічну обстановку, що підтримує і заохочує внутрішню потребу дітей в творчості. Надання можливості для спостережень і проведення творчих бесід, а також створення навчально-виховних ситуацій, спрямованих на розвиток творчості, є необхідним елементом цього процесу.

Використання ігрових завдань в різних сферах діяльності сприяє не лише розвитку творчих здібностей, але й викликає інтерес та активність старших дошкільників. Стимулювання їх до вирішення завдань, що потребують максимальних зусиль, розвиває в них вміння працювати над власними творчими проектами. Важливим елементом є також надання дітям можливості вибору діяльності та управління її тривалістю, що підсилює їхню відповідальність і самостійність.

Впровадження роботи з батьками є ключовим аспектом у вихованні творчих здібностей. Це може включати в себе консультації та методичну допомогу, спрямовані на підвищення їхньої компетентності в розвитку творчості в родинному оточенні. Застосування методів навчання та консультацій як для педагогів, так і для батьків, забезпечує системний і комплексний підхід до розвитку творчих здібностей дітей.

Використання методів спроб і помилок, а також методу аналогії та інших педагогічних підходів стає ефективним інструментом у взаємодії з дітьми, допомагаючи розвивати їх творчий потенціал і стимулюючи креативний підхід до вирішення завдань.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАКТИЦІ ЗДО

2.1. Стан розвитку творчих здібностей старших дошкільників

Для визначення стану розвитку творчих здібностей старших дошкільників у практиці сучасного закладу дошкільної освіти нами було проведене дослідження у Чернігівському дошкільному навчальному закладі № 53, центр Софії Русової. Було залучено 20 дітей старшого дошкільного віку та 20 батьків. В дослідженні також взяли участь 11 вихователів.

Перший етап експериментальної роботи носив констатувальний характер, його головні завдання:

1. Скласти анкету для вихователів «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку».
2. Скласти анкету для батьків «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності».
3. Підібрати методики для дослідження творчих здібностей старших дошкільників у практиці сучасного закладу дошкільної освіти.
4. Провести опитування батьків та вихователів.
5. Продіагностувати творчі здібності дітей старшого дошкільного віку за обраними методиками.

Відповідно до отриманих даних були розроблені методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Основним науковим методом, яким користувалися під час нашого дослідження, був психолого-педагогічний експеримент. На різних етапах цього дослідження ми використовували різноманітні методи, спрямовані на з'ясування та аналіз впливу педагогічних процесів у дошкільному закладі освіти на розвиток творчих здібностей старших дошкільників.

Один із аспектів нашого підходу полягав у систематичних спостереженнях за педагогічним процесом у дошкільному закладі. Ми враховували особливості взаємодії вихователів та дітей, а також ефективність використання творчих методів у навчанні та вихованні.

Також були проведені бесіди із батьками та вихователями для збору відгуків та оцінок щодо творчого розвитку старших дошкільників. Це дозволило нам отримати додаткові інсайти та зрозуміти, як внесок родини впливає на творчий потенціал дітей.

Крім того, використано спеціальні методики діагностування творчих здібностей старших дошкільників. Ці методики дозволили об'єктивно оцінити рівень творчих навичок, виявити індивідуальні особливості кожної дитини та здійснити порівняльний аналіз результатів.

Під час дослідження нами був використаний такий діагностичний інструментарій:

1. Анкета для вихователів «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку» (посилання на гугл анкету – <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfWFokZzMI5wzeQMa0IkQXzQuwzGC89HuGcnoKkoLHTu7k17Q/viewform>) (див. Додаток А).

2. Анкета для батьків «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності» (посилання на гугл анкету – https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeyCdWo_QM7n5ZLNa4Hc81MEM1Rw3eabuQssnDAXSXtreas5Lw/viewform) (див. Додаток Б).

3. Методика «Творча уява» (автор П. Торенс).

4. Методика діагностики креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна.

Охарактеризуємо підібрані методики. Методика «Творча уява» (автор П. Торенс) (Пашукова Т., Допіра А. І. Дяконов Г. Практикум з загальної психології: наук. видання. К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. 203 с.

Метою методики «Творча уява» є визначення рівня уяви, ступеню її гнучкості чи ригідності.

Необхідний матеріал: три аркуші паперу розміром ½ стандартного

аркуша.

В середині першого аркуша зображений контур кола діаметром 2,5 або 3 см. На другому – контур трикутника рівностороннього, довжина сторони – 2,5 см. На третьому аркуші – контур квадрата з довжиною сторони 2,5 см.

Хід проведення: дослідження проводиться в три етапи. На першому етапі досліджуваним давали наступну інструкцію: «Використовуючи контур геометричної фігури, намалюйте малюнок. Якість і зміст малюнка значення не має. По сигналу «Стій!» малювання закінчується».

Експериментатор пропонував розпочати малювання та через 60 секунд говорив «Стоп!». Інструктаж проводився три рази разом з повторенням послідовно кожного з трьох аркушів з контурами геометричних фігур. Спочатку – аркуш з контуром кола, потім – трикутника, на кінець – квадрата.

Обробка результатів:

1) Рівні розвитку уяви:

I рівень – контур використовувався як основна деталь малюнка, малюнок при цьому був простим, без доповнень та представляв собою одну фігуру;

II рівень – контур використовувався як основна деталь, але поруч могли бути намальовані частини іншої фігурки;

III рівень – контур використовувався як основна деталь, але сам малюнок це вже деякий сюжет, могли бути доповнені деталі;

IV рівень – контур геометричної фігури продовжував бути основною деталлю, але малюнок являв собою складний сюжет з доповненням деталей;

V рівень – малюнок був складним сюжетом, у якому контур геометричної фігури був використаний як одна із деталей.

2) Ступінь гнучкості уяви – кількість малюнків на один і той же сюжет:

Висока – уява гнучка, якщо всі малюнки на різні сюжети, причому малюнок захвачував як внутрішню так і зовнішню частини контуру;

Середня – уява зі слабкою фіксованістю образу, якщо два малюнки на один і той же сюжет;

Низька – уява з сильною фіксованістю образів, якщо всі малюнки на один і той же сюжет.

Ригідність уяви – визначалася за малюнками, які не виходили за контури геометричних фігур. У цьому випадку фіксація образу проходила відносно внутрішнього простору контуру.

3) Ступінь стереотипності або оригінальності уяви – зміст малюнків.

Типові малюнки:

Контури кола – квітка, сонце, обличчя людини, заєць, циферблат, колесо;
Контур трикутника – дім, дах, дорожній знак, людина з трикутною головою або з трикутним тулубом, піраміда, призма;

Контур квадрата – людина (голова чи тулуб), робот, дім, вікно, геометрична фігура, телевізор, книга, куб.

Ступені:

Високий ступінь стереотипності – всі малюнки на типовий сюжет;

Середній ступінь стереотипності – два малюнки на типовий сюжет;

Низький ступінь стереотипності – якщо один малюнок на типовий сюжет, а інші на нетипові сюжети;

Творча уява – всі малюнки індивідуальні та нетипові.

Щодо характеристики творчих здібностей старших дошкільників за методикою Н. Хазратової та В. Дружиніна, то креативність дітей діагностувалася за двома показниками: продуктивним показником, що відображав креативну цінність продуктів діяльності, тобто новизну; мотиваційно-особистісний показник, який відображав мотиваційну основу креативної поведінки [26, с. 100]. Діагностика креативності відбувалася у процесі театралізованої спонтанної гри, під час якої фіксувався характер придуманих дітьми ігрових подій та особливості вживання ними предметів-замінників.

Під час спонтанної гри вихователь виконував роль стороннього спостерігача: не втручався у творчий процес, не коментував, не оцінював, не

пропонував власного плану дій. Його завданням було дбати про фізичну та психологічну безпеку учасників, а також вести «Карту спостережень» за подіями, що відбуваються. Учасникам гри пропонувалося придумати та розіграти будь-який казковий або фантастичний сюжет. Початок історії та персонажів іноді пропонував вихователь. Далі дітям потрібно було домовитися, як розвиватиметься цей сюжет, розіграти його (спонтанна театралізація), використовуючи необхідні предмети та матеріали для театралізованих дій і декорацій.

Обробка даних.

У цілому, можливі типи ігрових подій, виділені для вимірювання креативності, могли бути такими:

0 балів: подія, що є репродукцією раніше відомого сюжету або очевидним продовженням сюжету.

1 бал: подія, що є очевидним розв'язанням ігрової ситуації, гра не може тривати далі.

2 бали: подія – постановка проблеми, що передбачає різні рішення, стимул до подальшого розвитку гри.

3 бали: подія – «інсайт», несподіване, оригінальне «відкриття», що творчо перетворює або повністю змінює початковий сюжет, захоплює всіх учасників гри.

Можливі способи ігрового застосування предметів в якості заміників оцінювалися таким чином:

0 балів: 1) діти відтворюють очевидні, загальноприйняті або семантично близькі значення предмета, а також прямі аналогії (наприклад, повітряна кулька замінює м'яч, скло – дзеркало; бусинка – перлину; лялька – дитину тощо); 2) використовують семантично відірвані від загальноприйнятого значення, що мають загальні ознаки з реальним предметом (наприклад, цукерка – мавпочка).

1 бал: очевидні трансформації предметів на основі явних, видимих ознак – кольору, форми, розмірів, ваги (жовта повітряна кулька використовується як замітник Сонця; лампочка – Місяць або груша).

2 бали: використання предметів на основі «прихованих» ознак, беручи до уваги структурні особливості, крихкість тощо (повітряна куля – вітрило; розкрита шишка – неприступна фортеця).

Під час гри в «Карті спостережень» фіксуються ідеї, ігрові дії та дії з предметами-замінниками кожної дитини (кожен факт реєструвався як одиниця аналізу). Потім окремо для кожного учасника підраховувалася загальна сума виділених у процесі спостереження одиниць за показниками: «ігрові дії» та «використання предметів-замінників». Далі підраховувалися бали за критерієм «креативність» відповідно до названих вище показників. Продуктивний компонент креативності підраховувався як відношення суми балів, отриманих упродовж гри, до кількості часу проведеного у грі. Мотиваційно-особистісний компонент оцінювався за допомогою врахування таких проявів, як висловлювання дитини щодо осмислення ігрової проблеми, бажання або небажання грати. Враховувалася емоційна залежність дитини від оцінки дорослого (кількість запитів дитини щодо схвалення з боку дорослого).

Узагальнені дані спостережень за діяльністю дітей старшого дошкільного віку визначалися відповідно до визначених рівнів, а саме: високий, середній, низький.

Високий рівень: діти без труднощів виконують завдання і пояснюють свої кроки. Для них характерний такий етап, коли вони обмірковують запропоноване завдання. Деякі навмисно відводять очі від картинки, задумливо дивляться в стелю, встають, щоб краще побачити зображення, придивляються і т.д. Іноді цей етап завершується тим, що дитина бере на себе будь-яку роль, виходячи з якої вона і буде вести пояснення.

Середній рівень. Особливих проблем під час виконання завдань діти не відчують. Вони легко виконують завдання, однак пояснення викликає у них труднощі. Розповіді дошкільнят з цим рівнем розвитку творчих здібностей, як правило, мають під собою реальний ґрунт, принаймні старші дошкільники намагаються це довести.

Низький урівень. Діти зазнають труднощів, виконуючи завдання. Якщо ж дорослий допомагає, то дитина буде весело сміятися, але пояснити, чому так сталося, що він не може виконати завдання, все одно не зможе. Якщо ж вдається домогтися від дитини якихось пояснень, то вони будуть шаблонні і стереотипні.

Охарактеризуємо отримані дані. Згідно з опитування батьків за анкетною для батьків «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності» було отримано наступні результати.

На питання «Чи вважаєте Ви, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку?» всі батьки (100%) відповіли «так».

Рис. 2.1. Результати відповідей на питання «Чи вважаєте Ви, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку?», у %

На питання «Чи вважаєте Ви, що потрібно займатися в цьому напрямку в закладі дошкільної освіти?» теж було отримано 100% позитивних відповідей.

Рис. 2.2. Результати відповідей на питання «Чи вважаєте Ви, що потрібно займатися в цьому напрямку в закладі дошкільної освіти?», у %

На питання «Чи займаєтесь Ви з дитиною творчим розвитком? Як саме?»

батьки дали наступні відповіді:

- так, займаюсь. Малюємо, ліпимо
- ліплення і малювання
- займаємось. Виконуємо різні творчі завдання
- так. малюємо, ліпимо
- ліплення з тіста
- вирізаємо з журналів казки(фігурки)-граємо в казки, малюємо, слухаємо музику
- малюємо, співаємо, танцюємо
- танці, спортсекції
- малюємо, вивчаємо природу, робимо аплікації.
- так, малюємо, ліпимо, моделюємо і багато іншого
- так
- малюємо, робимо аплікації, поробки
- малюємо, співаємо, танцюємо
- так, майструємо іграшки а пластиліну, паперу. Танцюємо
- малюємо, створюємо якісь аплікації, при можливості ліпимо з пластиліну
- малюємо, ліпимо, вирізаємо, граємо в шашки та шахи.

На питання «Скільки Ви приділяєте часу для розвитку творчих здібностей своїй дитині?» відповіді розподілилися наступним чином:

Рис. 2.3. Результати відповідей на питання «Скільки Ви приділяєте часу для розвитку творчих здібностей своїй дитині?», у %

- 30 хвилин – 15,8%
- 1 година – 21,1%

- більше 1 години – 15,8%
- 20-30 хвилин – 5,3%
- скільки дитина хоче – 5,3%
- коли бачу, що дитина проявляє інтерес і пропонує сама – коли довго не звертала на це свій час – 5,3%
- по різному. Спеціально виділеного часу під творчість немає – 5,3 %
- в вихідні дні – від 3-х годин – 5,3%
- в середньому 2 рази на тиждень 20 – 30 хвилин – 5,3%
- залежить від видів діяльності – 5,3%
- по різному залежить від дитини поки вона сама хоче займатися – 5,3%
- 3 година та більше – 5,3%

На питання «Як часто Ви займаєтесь вдома з дитиною розвитком творчих здібностей?» батьки дали наступні відповіді:

кожного дня – 3 (15,8%)

2 рази на тиждень - 5 (26,3%)

час від часу – 6 (31,6%)

постійно – 1 (5,3%)

за бажанням дитини – 1 (5,3 %)

по різному, іноді кожний тиждень, іноді кожен день – 1 (5,3%)

у відпустці щодня – щодня, та у вихідні протягом року – 1 (5,3%)

ми не заставляємо, коли хоче, здебільшого кожного дня – 1 (5,3%)

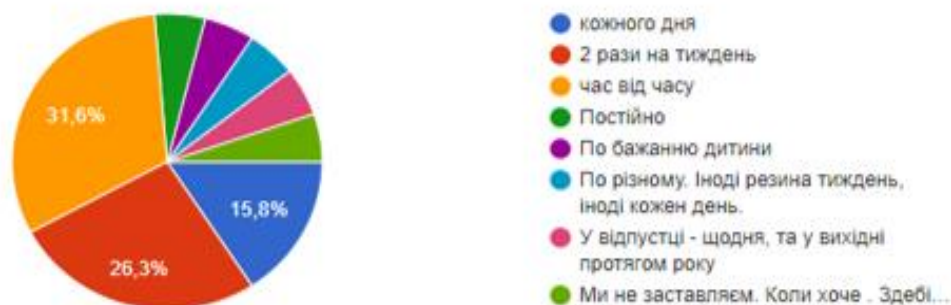

Рис. 2.4. Результати відповідей на питання «Як часто Ви займаєтесь вдома з дитиною розвитком творчих здібностей?», у %

На питання «Чи із задоволенням ваша дитина займається творчими вправами і завданнями?» відповіді виявилися такими:

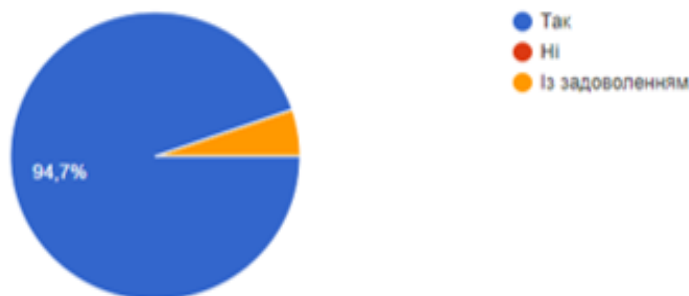

Рис. 2.5. Результати відповідей на питання «Як часто Ви займаєтесь вдома з дитиною розвитком творчих здібностей?», у %

Отже, «так» відповіли 18 (94,7%) батьків, «ні» – жоден з батьків, «із задоволенням» – 1 (5,3%) з батьків.

На питання «Чи хотіли б Ви, щоб творчих занять і вправ, було більше в закладі дошкільної освіти?» відповіді були такими:

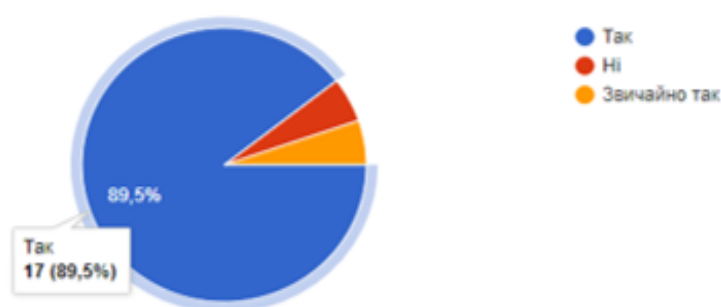

Рис. 2.6. Результати відповідей на питання «Чи хотіли б Ви, щоб творчих занять і вправ було більше в закладі дошкільної освіти?», у %

На це питання «так» відповіли 17 (89,5%), «ні» – 1 (5,3%), «звичайно так» – 1(5,3%) з батьків.

Відповіді на питання «Як Ви вважаєте, яке значення це має для розвитку

дитини, а також її майбутнього?» відповіді розподілилися наступним чином:

- дитина буде більш розкутою
- дитина зрозуміє що їй подобається більше.
- важливе тому що дитина повинна бути всебічно розвинена
- велике значення в житті дитина
- дитина буде розвинена творчо, буде більше фантазувати і зможе досягти успіхів в окремих сферах
- мислення, розвиток мовлення і думок, бачення своєї точки зору на те чи інше
- має значення для всебічного розвитку дитини
- дитина має розвиватися у всіх напрямках.
- багата уява, більше здібностей, впевнена особистість
- має надзвичайно позитивне значення, оскільки допомагає дитині з задоволенням пізнавати світ і свої можливості, виховує впевненість в собі, розвиває акуратність та дисциплінованість
- загальний розвиток, пошук талантів та сильних сторін у дитини
- збільшення кругозору дитини, можливість проявити себе в чомусь новому, підходити творчо до вирішення різних проблем/питань
- у дитини буде свій особливий творчий підхід до всього
- це розвиває фантазію, розумові здібності
- дитина може підійти в майбутньому до вирішення

Відповіді на питання «Чи вірите Ви в свою дитину, в те, що вона досягне успіху, будучи творчою особистістю?» були однотайно ствердними.

- цікаво розмальовувати і малювати – 1(5,6%)
- час від часу це різні види діяльності – 1(5,6%)

На питання «Чи прослідковуєте Ви на малюнках дитини – різноманітність предметів, ситуацій, людей (відсутня одноманітність у сюжетах)» були отримані наступні відповіді: ствердно відповіли – 11 (61,1 %) батьків, заперечливо – 5 (27,8%); відповідь «Так» дав 1 (5,6%) з батьків. Також один з батьків 1 (5,6%) сказав, що дитина не вмє малювати. Відобразимо отримані дані за допомогою рисунку.

Рис. 2.9. Результати відповідей на питання «Чи прослідковуєте Ви на малюнках дитини – різноманітність предметів, ситуацій, людей (відсутня одноманітність у сюжетах)», у %

На питання «Чи спостерігали Ви, коли ваша дитина стає вдумливою і дуже серйозною, то вона бачить гарну картину, незвичайну скульптуру, красиво і художньо виконану річ?» наступні відповіді.

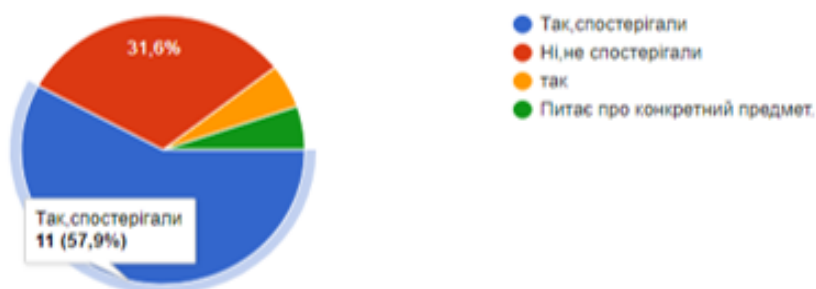

Рис. 2.10. Результати відповідей на питання «Чи спостерігали Ви, коли ваша дитина стає вдумливою і дуже серйозною, то вона бачить гарну картину, незвичайну скульптуру, красиво і художньо виконану річ?», у %

Отже, «так, спостерігали» відзначили 11 (57,9%) батьків, «ні, не спостерігали» – 6 (31,6%) батьків, «так» – 1(5,3%) з батьків, «дитина питає про конкретний предмет – 1 (5,3%) теж один з батьків.

Питання «Чи звертали увагу Ви, чому надає більшу перевагу ваша дитина у вільний для неї час? (малюванню, ліпленню, створення різних речей тощо)» має наступні відповіді:

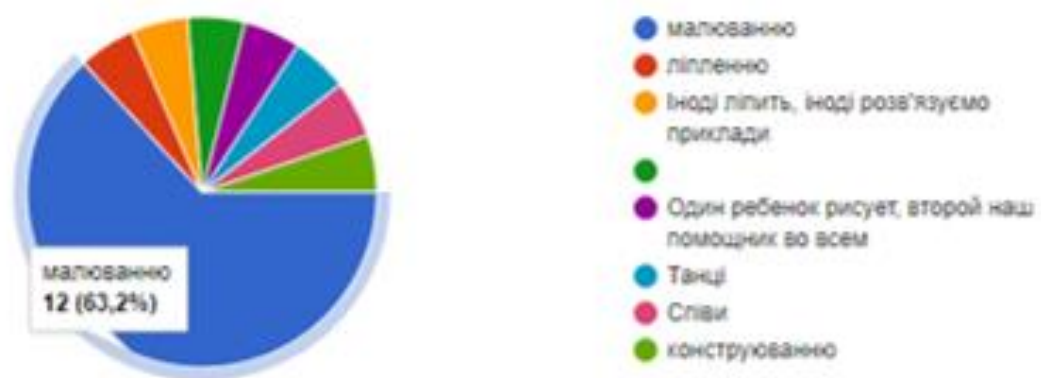

Рис. 2.11. Результати відповідей на питання «Чи звертали увагу Ви, чому надає більшу перевагу ваша дитина у вільний для неї час? (малюванню, ліпленню, створення різних речей тощо)», у %

Отже, 12 (63,2%) батьків вказали, що їх дитина надає перевагу малюванню, ліплення вказав 1 (5,3%) з батьків, «іноді ліпить, іноді розв'язуємо приклади» –1 (5,3%) з батьків, «одна дитина малює, інша допомагає у всьому – 1 (5,3%) з батьків, танці вказав 1 (5,3%), співи – 1(5,3%), конструюванню таж 1 (5,3%) з батьків.

Отже, всі батьки, які брали участь в опитуванні вважають, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку, що потрібно займатися в цьому напрямку в закладі дошкільної освіти. Більшість батьків вдома займаються творчим розвитком, а саме такими видами художньо-продуктивної діяльності, як ліплення, малювання, конструювання, слуханням музики, танцями. Для розвитку творчих здібностей своєї дитині батьки приділяють в

середньому 30 хвилин в день. Майже всі батьки відзначили, що дитина із задоволенням займається творчими вправами і завданнями. Також майже всі з батьків відзначили своє бажання, щоб творчих занять і вправ було більше в закладі дошкільної освіти. Батьки також зазначили, що розвиток творчих здібностей має величезне значення для розвитку дитини, а також її майбутнього. Це допомагає дитині з задоволенням пізнавати світ і свої можливості, виховує впевненість в собі, розвиває акуратність та дисциплінованість. Абсолютно всі батьки вірять в свою дитину, в те, що вона досягне успіху, будучи творчою особистістю. Більшість батьків відзначили, що дитина проявляє інтереси і захоплення творчого характеру, а саме малює, слухає музику, ліпить. Як відзначили батьки, у більшості дітей в малюнках спостерігається різноманітність предметів, ситуацій, людей (відсутня одноманітність у сюжетах). Більшість батьків спостерігали, коли ваша дитина стає вдумливою і дуже серйозною, то вона бачить гарну картину, незвичайну скульптуру, красиво і художньо виконану річ.

Охарактеризуємо результати опитування вихователів за анкетною «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку».

На питання «Чи вважаєте Ви, що потрібно розвивати у дітей творчі здібності в дошкільному віці?» були отримані всі ствердні відповіді.

Рис. 2.12. Результати відповідей на питання «Чи вважаєте Ви, що потрібно розвивати у дітей творчі здібності в дошкільному віці?», у %

На питання «Чому?» відповіді розподілилися наступним чином:

- щоб діти розуміли, що їм подобається
- дитина повинна пробувати все, щоб потім у шкільному віці вона мала змогу вибрати, що їй більше подобається.
- чим раніше розвивати, тим краще
- так, обов'язково
- творчі здібності допоможуть краще реалізуватися дітям у майбутньому
- для розвитку уяви, мислення, фантазії.
- бо це формує творчу особистість
- це допоможе дітям підготуватися до школи та життя, бути готовими знаходити рішення з різних
- чим раніше розвивати, тим краще
- так, обов'язково
- творчі здібності допоможуть краще реалізуватися дітям у майбутньому
- для розвитку уяви, мислення, фантазії.
- бо це формує творчу особистість
- це допоможе дітям підготуватися до школи та життя, бути готовими знаходити рішення з різних ситуацій
- бо це найкращий спосіб активізувати розвиток дрібної моторики рук. пальців та мовлення дитини
- щоб отримати творчу, незалежну особистість.

На питання «Які вправи та ігри Ви використовуєте в своїй діяльності для розвитку творчих здібностей дітей?» вихователі вказали наступне:

- малювання і ліплення
- малюємо, клеїмо, ліпимо, граємо в шахи та шашки, складаємо пазли.
- малювання
- ліплення
- малювання, ліплення
- вправи та ігри на критичне мислення, малювання, конструктор
- дитяча гра «опиши яка» часто малюємо за уявою, розповіді.
- аплікація, малювання, розмальовки, ліплення

- малювання
- ліплення
- мозковий штурм
- дидактичні ігри, малювання пальчиковими фарбами, малювання на великих паперах різними матеріалами
- безліч

На питання «Які риси, на Вашу думку, мають бути притаманні творчій дитині?» вихователі вказали:

- усі діти мають право займатися та розвивати творчість.
- творчість
- творча уява
- розвинута уява
- активність на заняттях, вільне висловлювання своєї думки, розвинена фантазія
- спостережливість, гнучкість думки
- на мою думку всі діти творчі
- креативність, впертість.

На питання «Як саме Ви, розвиваєте творчі здібності дітей в групі?» вихователі вказали наступні види діяльності:

- ліплення і малювання
- моя дитина грається разом з іншими дітьми
- займаюся з дітьми
- займаємось малюванням, моделюванням
- малюємо, ліпимо, моделюємо
- проводимо розвивальні ігри, заняття, постійно залучаємо дітей до обговорення чогось, даємо висловлювати свою позицію, фантазувати
- виконуємо вправи на розвиток мовлення, уяви, розвитку дрібної моторики.
- займаюся з дітьми

- займаємось малюванням, моделювання
- малюємо, ліпимо, моделюємо
- проводимо розвивальні ігри, заняття, постійно залучаємо дітей до обговорення чогось, даємо висловлювати свою позицію, фантазувати
- виконуємо вправи на розвиток мовлення, уяви, розвитку дрібної моторики.
- аплікації, ліплення з пластиліну
- пропоную шукати нові рішення, дивитися на ситуації з іншого боку
- впроваджую елементи арт-терапії в повсякденне життя
- через самостійність та гру

На питання «Як Ви вважаєте, чи повинен вихователь бути творчою особистістю?» більшість (81,8%) відповіли ствердно.

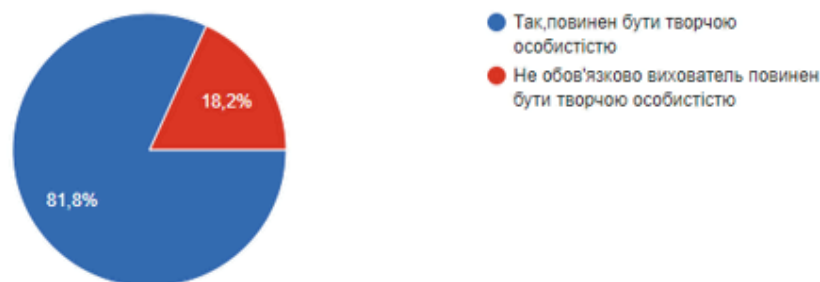

Рис. 2.13. Результати відповідей на питання «Як Ви вважаєте, чи повинен вихователь бути творчою особистістю?», у %

На питання «На Вашу думку, яким чином творча діяльність вихователя впливає на розвиток творчих здібностей дитини?» відповіді розподілилися наступним чином:

- вихователь покаже дітям багато цікавого
- вихователь навчить дітей, що знає сама.
- впливає дуже
- дитина переймає здібності від вихователя
- дитина переймає досвід від вихователя

- якщо вихователь має творчий потенціал, демонструє його, залучає дітей, то і діти матимуть з нього приклад
- у творчого вихователя завжди будуть свіжі ідеї, він йде в ногу з часом і використовує свій творчий ресурс максимально
- позитивно
- дитина переймає здібності від вихователя
- дитина переймає досвід від вихователя
- якщо вихователь має творчий потенціал, демонструє його, залучає дітей, то і діти матимуть з нього приклад
- у творчого вихователя завжди будуть свіжі ідеї, він йде в ногу з часом і використовує свій творчий ресурс максимально.
- позитивно
- творчий вихователь знає і розуміє як краще розвивати здібності дітей
- позитивно, адже відкриваються і розвиваються всі притаманні дитині здібності
- як зразок

На питання «Чи використовуєте Ви, на своїх заняттях та у повсякденному житті не лише традиційні, але й інноваційні, сучасні методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку?» відповіді були отримані наступні:

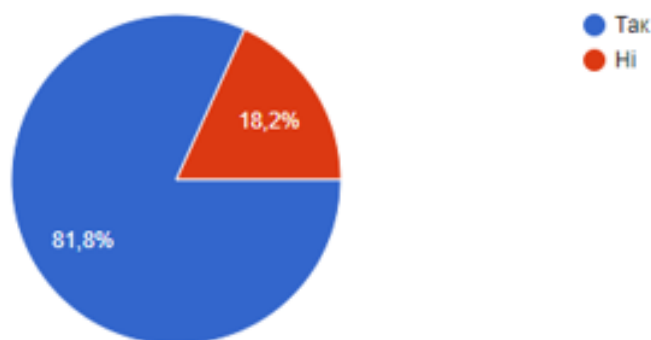

Рис. 2.14. Результати відповідей на питання «Чи використовуєте Ви, на своїх заняттях та у повсякденному житті не лише традиційні, але й інноваційні,

сучасні методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку?», у %

На питання «Чи хотіли б Ви, щоб було більше занять і вправ з розвитку творчих здібностей дітей в закладах дошкільної освіти?» було отримано 100% ствердних відповідей.

Рис. 2.15. Результати відповідей на питання «Чи хотіли б Ви, щоб було більше занять і вправ з розвитку творчих здібностей дітей в закладах дошкільної освіти?», у %

Також на питання «Чи погоджуєтесь Ви, з таким твердженням «Творчі здібності – це здатність створювати щось, що існувало раніше, здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлення свого досвіду» Ерік Фромм?» також було отримано 100% ствердних відповідей.

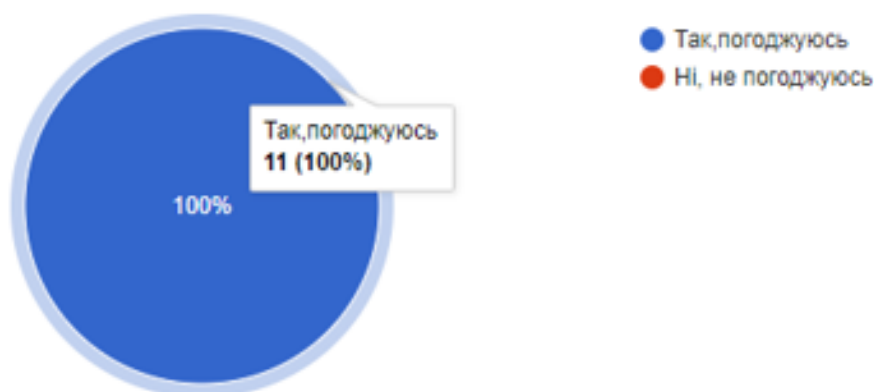

Рис. 2.16. Результати відповідей на питання «Чи погоджуєтесь Ви, з таким твердженням «Творчі здібності – це здатність створювати щось, що існувало раніше, здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлення свого досвіду» Ерік Фромм?», у %

Отже, всі вихователі, які брали участь в опитуванні вважають, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку, для того, щоб творчі здібності допомогли краще реалізуватися дітям у майбутньому. Для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку вихователі в своїй діяльності використовують малювання, ліплення, складання пазлів, аплікації. Щодо рис, які на думку вихователів, мають бути притаманні творчій дитині, були названі розвинута творча уява та фантазія, спостережливість та гнучкість думки. Вихователі для розвитку творчих здібностей старших дошкільників в групі проводять розвивальні ігри та заняття, постійно залучають дітей до обговорення чогось, дають висловлювати свою позицію, фантазувати. Для успішного розвитку творчих здібностей старших дошкільників більшість вихователів вважають, що вони так само мають бути творчими особистостями. Щодо того, яким чином творча діяльність вихователя впливає на розвиток творчих здібностей дитини, то педагоги відзначили, що у творчого вихователя завжди будуть свіжі ідеї, він йде в ногу з часом і використовує свій творчий ресурс максимально. Переважна більшість вихователів використовує на своїх заняттях та у повсякденному житті не лише традиційні, але й інноваційні, сучасні методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Всі опитані вихователі хотіли б, щоб було більше занять і вправ з розвитку творчих здібностей дітей в закладах дошкільної освіти, а також повністю погоджуються з твердженням Еріка Фромма, що творчі здібності – це здатність створювати щось, що існувало раніше, здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлення свого досвіду».

Тепер охарактеризуємо отримані результати дослідження творчих здібностей старших дошкільників за методикою «Творча уява» П. Торенса (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Показники розвитку творчих здібностей старших дошкільників за методикою «Творча уява» П. Торенса

Рівні розвитку творчих здібностей	Показники,%
Високий	2 (10 %)
Середній	10 (50 %)
Низький	8 (40 %)

З таблиці 2.1 видно, що високий рівень розвитку творчих здібностей мають 2 (10%) дітей старшого дошкільного віку. Середній рівень розвитку творчих здібностей притаманний половині 10 (50%) дітей старшого дошкільного віку, які брали участь в дослідженні. Низький рівень розвитку творчих здібностей притаманний 8 (40%) дошкільникам.

Відобразимо отримані дані за допомогою рисунку.

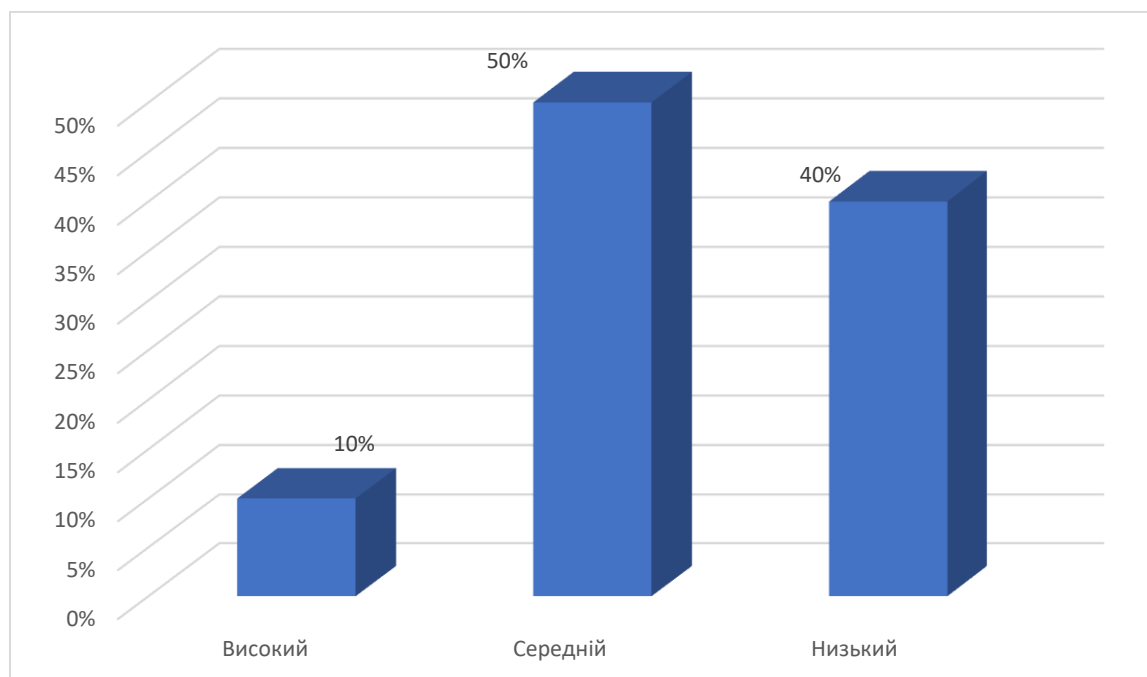

Рис. 2.16. Показники розвитку творчих здібностей старших дошкільників за методикою «Творча уява» П. Торенса

З рис. 2.16 бачимо, що розвиток творчих здібностей досліджуваних старших дошкільників має посередні показники. Високий рівень виражений найнижчим показником, що вимагає негайного реагування від вихователів та батьків.

Наступним етапом була діагностика креативності старших дошкільників за методикою дослідження креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

**Показники розвитку креативності старших дошкільників за методикою
Н. Хазратової та В. Дружиніна**

Рівні розвитку креативності	Показники,%
Високий	1 (5 %)
Середній	11 (55 %)
Низький	8 (40 %)

З таблиці 2.2 видно, що високий рівень розвитку креативності має 1 (5%) дитина старшого дошкільного віку. Середній рівень розвитку креативності притаманний 11 (55%) дітям старшого дошкільного віку, які брали участь в дослідженні. Низький рівень розвитку креативності притаманний 8 (40%).

Відобразимо отримані дані за допомогою рисунку.

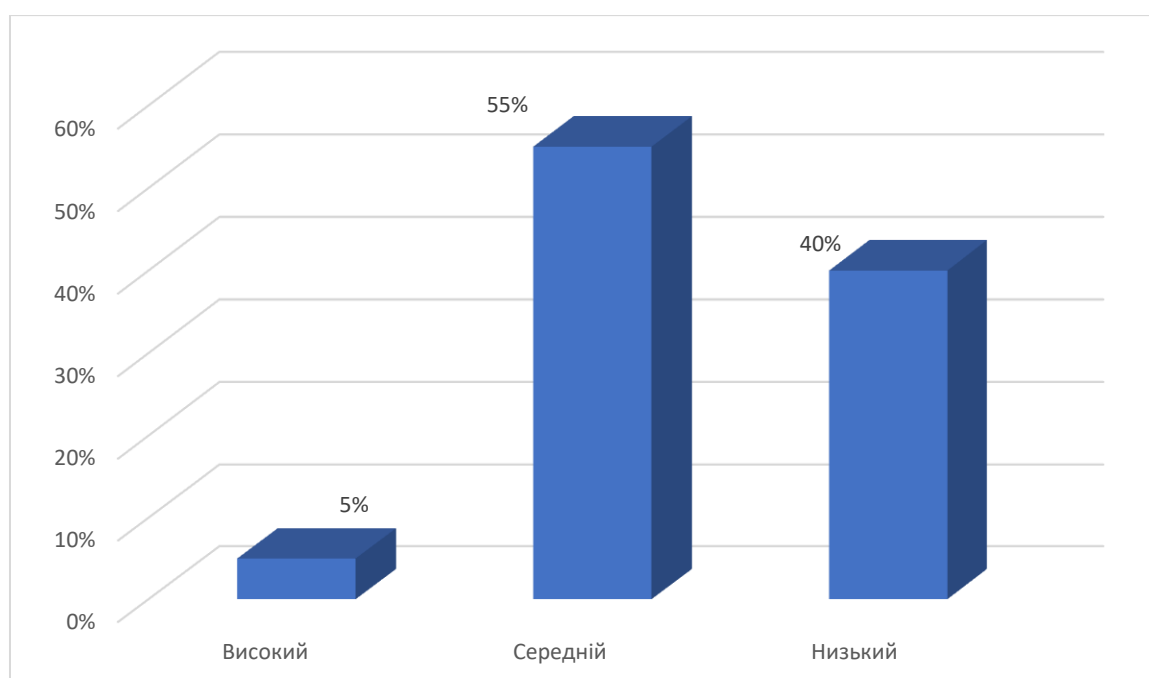

Рис. 2.17. Показники розвитку креативності старших дошкільників за методикою Н. Хазратової та В. Дружиніна

Отже, з рисунку 2.17 бачимо, що найбільші показники розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку мають середній та низький рівні. Отримані результати за вказаними методиками роблять необхідним розробку методичних рекомендацій щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

2.2. Методичні рекомендації щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності

З метою ефективного розвитку творчих здібностей старших дошкільників рекомендуємо педагогам враховувати наступні методичні підходи:

- 1) розширюйте кругозір дітей: впроваджуйте різноманітні мистецькі твори та розповіді про них, щоб збагатити враження дітей і розвивати їхнє художнє сприйняття;
- 2) залучайте до художньо-продуктивної діяльності: активно стимулюйте учнів до різних видів художньої діяльності, навчайте їх техніці та навичкам малювання, ліплення, конструювання;
- 3) стимулюйте творчість: заохочуйте та підтримуйте творчі вияви у художньо-продуктивній діяльності, дозволяючи дітям самостійно виражати свої ідеї;
- 4) розвивайте інтерес до мистецтва: пробуджуйте інтерес дітей до різних видів мистецтва, таких як музика, малювання, ліплення, конструювання, сприяючи розвитку їхнього естетичного смаку та уявлення;
- 5) сприяйте самостійності: спонукайте дітей до самостійних дій, які включають вираження вражень, виконання пісень, малювання картин, ліплення із пластиліну, що сприяє їхній творчій самореалізації;

- 6) формуйте естетичний смак: виховуйте в дітей розвинене розуміння і оцінку художніх творів, а також відчуття власної творчості;
- 7) розвивайте впевненість в собі: сприяйте розвитку впевненості в собі, підтримуючи дітей у їхніх творчих спробах;
- 8) покращуйте комунікативні навички: звертайте увагу на розвиток комунікативних функцій мовлення у дітей, що допомагає їм виражати свої ідеї та спілкуватися з оточуючими;
- 9) виховуйте відповідальність та колективізм: сприяйте формуванню в дітей почуття відповідальності та робіть акцент на колективному взаємодії.

Рекомендації для батьків, спрямовані на розвиток творчих здібностей старших дошкільників, включають такі аспекти:

- 1) стимулюйте інтерес до художньо-продуктивної діяльності: активно залучайте своїх дітей до художньої творчості, сприяючи їхньому виявленню вмінь і талантів у різних видах мистецтва;
- 2) підтримуйте та заохочуйте творчі здібності: розвивайте у дітей впевненість у власних творчих здібностях, надихаючи їх виражати свої ідеї і дозволяючи самостійно творити;
- 3) виховуйте естетичне ставлення: сприяйте розвитку естетичного сприйняття у дітей, розглядаючи разом з ними музику, літературу та образотворче мистецтво, а також обговорюючи їхні враження;
- 4) вивчайте мистецький світ: звертайте увагу своїх дітей до різноманітних мистецьких вражень в повсякденному житті, акцентуючи їх на природі або в інших мистецьких виразах, таких як література чи малювання;
- 5) активно обговорюйте художні твори: впроваджуйте практику обговорення художніх творів разом із дітьми, підтримуючи їхні думки та емоції, і стимулюйте їх виражати власне бачення світу;

- б) запрошуйте до творчих вправ: після читання казок чи книжок, спонукайте дітей до власного вираження у малюнках чи творчих вправах, розширюючи їхні можливості для самовираження.

Отже, творчі потенції у старших дошкільників можуть проявлятися різними способами. Для деяких дітей творчі здібності можуть бути виділені яскраво, проявляючись в їхніх різноманітних творчих виразах, ініціативах та швидкому розвитку. У інших дітей цей процес може бути більш затягнутим, і творчі здібності можуть виявлятися пізніше, зумовлені особливостями індивідуального розвитку.

Для стимулювання творчого розвитку у дітей під час художньо-продуктивної діяльності пропонується використовувати наступні стратегії:

1) Індивідуалізація вибору матеріалів:

А) Підбирати матеріали, які сприяють формуванню конкретних творчих навичок та відповідають вимогам дидактики.

Б) Забезпечувати різноманіття матеріалів для розвитку різних аспектів творчого потенціалу.

2) Створення атмосфери творчості:

А) Застосовувати прийоми, методи та форми роботи, які сприяють створенню творчої атмосфери на заняттях.

Б) Підтримувати зацікавленість дітей та створювати невимушене середовище для творчої активності.

3) Проведення серій творчих завдань:

А) Розробляти та впроваджувати серії творчих завдань, спрямованих на розвиток різних аспектів творчого мислення.

Б) Забезпечувати поетапне зростання складності завдань для підтримки поступового та послідовного розвитку творчих здібностей.

4) Оптимізація взаємодії видів діяльності:

А) Встановлювати раціональні шляхи взаємодії різних видів художньо-продуктивної діяльності на кожному занятті.

Б) Сприяти взаємодії та взаємо поєднанню різноманітних форм творчості для комплексного розвитку у дітей творчого потенціалу.

Для організації ефективного процесу активізації ініціативи у старших дошкільників на заняттях пропонуються креативні завдання у вигляді дидактичних ігор. Основна мета цих ігор - введення дітей у світ властивостей та якостей чуттєво сприйманих явищ. Дидактичні ігри, що використовуються під час художньо-продуктивної діяльності, сприяють формуванню в дітей власної точки зору та розумінню художньо-мистецьких творів.

Старші дошкільники, взаємодіючи з дидактичними іграми під час занять художньо-продуктивною діяльністю, отримують специфічні знання та розвивають необхідні риси особистості. Вони вчаться висловлювати власні переконання та сприймати художній світ з власного погляду. Ці ігри сприяють формуванню в дітей відповідальності, співпереживання, креативності та творчого підходу до вирішення завдань.

Наведені методичні рекомендації є корисним інструментарієм для вихователів та батьків, сприяючи розвитку творчих здібностей у старших дошкільників.

Висновки до другого розділу

З метою визначення стану розвитку творчих здібностей старших дошкільників у практиці сучасного закладу дошкільної освіти нами було проведене дослідження, в якому було залучено 20 дітей старшого дошкільного віку, 20 батьків та 11 вихователів.

У дослідженні були використані анкета для вихователів «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку», анкета для батьків «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності», методика «Творча уява» (автор П. Торенс), методика діагностики креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна.

За результатами анкетування батьків виявлено, що всі батьки вважають, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку та потрібно займатися в цьому напрямку в закладі дошкільної освіти. Більшість батьків вдома займаються творчим розвитком, а саме такими видами художньо-продуктивної діяльності, як ліплення, малювання, конструювання, слуханням музики, танцями. На думку багатьох батьків розвиток творчих здібностей має величезне значення для розвитку дитини, а також її майбутнього. Це допомагає дитині з задоволенням пізнавати світ і свої можливості, виховує впевненість в собі, розвиває акуратність та дисциплінованість.

Згідно результатів опитування всіх вихователів необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку, для того, щоб вони допомогли краще реалізуватися дітям у майбутньому. Для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку вихователі в своїй діяльності використовують малювання, ліплення, складання пазлів, аплікації. Щодо рис, які на думку вихователів, мають бути притаманні творчій дитині, були названі розвинута творча уява та фантазія, спостережливість та гнучкість думки.

За результатами дослідження творчих здібностей за методикою «Творча уява» П. Торенса виявлено, що розвиток творчих здібностей старших дошкільників має посередні показники. Високий рівень виражений найнижчим показником, що вимагає негайного реагування від вихователів та батьків.

Відповідно до діагностики креативності старших дошкільників за методикою дослідження креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна визначено, що найбільші показники розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку мають середній та низький рівні. Отримані результати за вказаними методиками роблять необхідним розробку методичних рекомендацій щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

Нами були розроблені методичні рекомендації вихователям та батькам для ефективного розвитку творчих здібностей старших дошкільників в процесі художньо-продуктивної діяльності.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури й узагальнення результатів проведеної роботи сформульовано наступні висновки.

1. При проведенні аналізу літератури було встановлено, що творча активність представляє собою багатогранний феномен, із складовими психологічними аспектами, такими як особистісний та процесуальний. Виділено значний ряд факторів, які визначають прояв творчих здібностей, зокрема природні задатки та індивідуальні особливості, що формують творчу особистість. Також розглядається вплив соціального оточення на розвиток і вияв творчих здібностей, враховуючи всі аспекти взаємодії з соціумом. Зазначається також, що розвиток креативності і творчих виявів визначається характером та структурою власної діяльності.

Творчість можна визначити як процес, що породжує нові цінності, будь то матеріальні чи ідеї, і впливає на саму особистість, що займається творчою діяльністю. Через призму творчості проявляються унікальні риси індивідуальності людини. Серед різних поглядів на природу творчості, представлених сучасними вченими, виділяють два ключових підходи.

По-перше, творчість розглядається як діяльність, спрямована на створення нових значущих цінностей для суспільства. У цьому варіанті дослідники акцентують увагу на критеріях об'єктивної новизни та оригінальності результатів творчої праці.

По-друге, творчість пов'язується із самореалізацією особистості та розвитком мотивації до творчої діяльності. Цей підхід ставить акцент на внутрішніх факторах, що спонукають людину до творчого самовираження.

2. У процесі формування особистості дитини дошкільного віку велике значення відіграють різноманітні аспекти художньо-продуктивної діяльності. Спеціальний акцент приділяється таким її видам, як музична, літературна, театралізована, а також образотворча, що включає в себе малювання, ліплення, вирізання фігур з паперу та їх наклеювання, а також створення конструкцій із

природного матеріалу і багато іншого. Ці заходи не лише дарують дітям радість відкриття нового, але й сприяють розвитку їх творчих здібностей.

3. У роботі визначені основні педагогічні умови для ефективного розвитку творчих здібностей старших дошкільників в процесі художньо-продуктивної діяльності. Зокрема, висвітлено особистісно-діяльнісну взаємодію між вихователем і дітьми, де використано поєднання різних організаційних форм навчання та виховання. Також акцентовано на бінарному підході до вибору методів та творчому стилі діяльності як вихователя, так і дітей.

Окрім цього, враховано важливість забезпечення сприятливих навчально-матеріальних, гігієнічних і морально-психологічних умов для успішного функціонування освітнього процесу. Особлива увага приділена індивідуальному підходу до кожної дитини, врахуванню її психолого-вікових особливостей.

Використання ігрових завдань у різних видах художньо-продуктивної діяльності, а також застосування методів навчання та консультацій для педагогів і батьків є ще однією важливою складовою процесу стимулювання творчих здібностей у дітей. Метод спроб і помилок, ігрова діяльність та створення спеціально-організованих виховних ситуацій інтегруються для максимально ефективного розвитку творчого мислення дітей.

4. В дослідженні визначено стан розвитку творчих здібностей старших дошкільників на базі Чернігівського дошкільного навчального закладу № 53, центр Софії Русової. В дослідженні брали участь 20 дітей старшого дошкільного віку та 20 батьків, а також 11 вихователів. У діагностичній інструментарій дослідження увійшли анкета для вихователів «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку», анкета для батьків «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності», методика «Творча уява» П. Торенса та методика діагностики креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна.

Згідно результатів опитування батьків абсолютно всі вони вважають, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку та займатися в

цьому напрямку в закладі дошкільної освіти. Багато батьків займаються з дітьми вдома творчим розвитком, а саме такими видами художньо-продуктивної діяльності, як ліплення, малювання, конструювання, слуханням музики, танцями. В середньому в середньому по 30 хвилин в день батьки приділяють для розвитку творчих здібностей своєї дитині. Також майже всі з батьків відзначили своє бажання, щоб творчих занять і вправ було більше в закладі дошкільної освіти. Батьки також зазначили, що розвиток творчих здібностей має величезне значення для розвитку дитини, а також її майбутнього. Це допомагає дитині з задоволенням пізнавати світ і свої можливості, виховує впевненість в собі, розвиває акуратність та дисциплінованість. Абсолютна більшість батьків вірять в свою дитину, в те, що вона досягне успіху, будучи творчою особистістю. Більшість батьків відзначили, що дитина проявляє інтереси і захоплення творчого характеру, а саме малює, слухає музику, ліпить. Як відзначили батьки, у більшості дітей в малюнках спостерігається різноманітність предметів, ситуацій, людей (відсутня одноманітність у сюжетах).

За результатами опитування всі вихователі вважають, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку, для того, щоб творчі здібності допомогли краще реалізуватися дітям у майбутньому. Для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку вихователі в своїй діяльності використовують малювання, ліплення, складання пазлів, аплікації, для цього вони проводять розвивальні ігри та заняття, постійно залучають дітей до обговорення чогось, дають висловлювати свою позицію, фантазувати. Переважна більшість вихователів використовує на своїх заняттях та у повсякденному житті не лише традиційні, але й інноваційні, сучасні методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Діагностика творчих здібностей старших дошкільників за методикою «Творча уява» П. Торенса виявила, що високий рівень розвитку творчих здібностей мають 2 (10%) дітей старшого дошкільного віку. Середній рівень розвитку творчих здібностей притаманний половині 10 (50%) дітей старшого

дошкільного віку, які брали участь в дослідженні. Низький рівень розвитку творчих здібностей притаманний 2 (10%) дошкільникам.

А вивчення креативності старших дошкільників за методикою дослідження креативності Н. Хазратової та В. Дружиніна показало, що високий рівень розвитку креативності має 1 (5%) дитина старшого дошкільного віку. Середній рівень розвитку креативності притаманний 11 (55%) дітям старшого дошкільного віку, які брали участь в дослідженні. Низький рівень розвитку креативності притаманний 8 (40%).

Отже, за результатами методик найбільші показники розвитку творчих здібностей та креативності у дітей старшого дошкільного віку мають середній та низький рівні, що робить необхідним розробку методичних рекомендацій щодо розвитку творчих здібностей старших дошкільників у процесі художньо-продуктивної діяльності.

5. Були розроблені педагогічні рекомендації для батьків та вихователів з метою розвитку творчих здібностей в процесі художньо-продуктивної діяльності. Зазначені рекомендації включають в себе такі аспекти, як: збагачення вражень дітей, залучення до різних видів діяльності, стимулювання творчих проявів; пробудження інтересу; розвиток естетичного смаку; розвиток у дітей впевненості в собі та комунікативності; використання методів і форм роботи, спрямованих на створення атмосфери творчої активності, зацікавленості та невимушеності під час занять; розробка серій творчих завдань, спрямованих на послідовний розвиток творчих здібностей; взаємодія видів художньо-продуктивної діяльності. Ці рекомендації спрямовані на творчий розвиток дітей, забезпечуючи їм можливість виявити та розкрити свій творчий потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах. *Обдарована дитина*. 2019. № 5. С. 8–13.
2. Арістов В. Психологічні аспекти розвитку інтелектуальних здібностей. *Психолог*. 2017. № 3. № 18–19.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України Т. Піроженко. Київ : МОН України, 2021. 12 с.
4. Баранова В. Сутність образотворчої діяльності. *Наука і освіта*. 2012. № 8. С. 11–14.
5. Бех І. Виховання особистості : у 2-х кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2013. 280 с.
6. Біла І. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. № 1. – С.4-8.
7. Вдовичин Т. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу майбутніх фахівців у педагогічному університеті. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/1135/>
8. Вільчинська О. Вікова специфіка розвитку уяви старшого дошкільника. *Наукові записки Інститут психології ім. Г. Костюка*. 2020. Вип. 2. С.15–19.
9. Волошина В., Долинська Л., Лохвицька Л. Розвиток пізнавальних інтересів дошкільників та молодших школярів : навч.-метод. посібник з використання модульно-дистанційної системи в курсі «Вікова та педагогічна психологія» для студ. пед. ВНЗ III–IV рівня 24 акредитації. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 52 с.
10. Ворожбит В. Духовно-моральне виховання дітей у загальноосвітніх закладах України (історико-педагогічний аспект) : монографія. Харків : Основа, 2012. 328 с.

11. Гевко О. Педагогічні умови формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2019. № 12. С. 95 – 100.
12. Грузинська І. Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. *Молодий вчений*. 2017. №8. С.211–214.
13. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. Харків : Мітра, 2018. 380 с.
14. Зінківській В. Психологія дитинства: наук. посібник. Київ: Академія, 2006. 346 с.
15. Карпенко Н. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
16. Козлова С. Дошкільна педагогіка: наук. посібник. Київ: Наукова думка, 2002. 156 с.
17. Комарова Т. Образотворче мистецтво в закладі дошкільної освіти : монографія. Одеса, 2009. 230 с.
18. Кондратенко Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Особистість, сім'я, суспільство. *Педагогіка та психологія*. 2019. № 34. С. 24–26.
19. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва та методика керівництва образотворчою діяльністю дітей: наук. посібник. Запоріжжя : Канон, 2001. 450 с.
20. Кошель В. М., Кошель А. П. Розвиток творчої особистості дошкільника в умовах днз. URL :<http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3120/1/97.pdf>
21. Кривошея Н. Педагогічні умови розвитку творчих музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 425–429.
22. Крюкова Д. До проблем удосконалення навчально-виховного процесу

- в навчальному заклад. *Рідна школа*. 2013. № 8. С. 10–11.
23. Кудрявцев В. Діагностика творчого потенціалу та інтелектуальної готовності дітей до розвиваючого шкільного навчання. *Дошкільна освіта*. 2018. Вип. 2. С. 32 – 36.
24. Кузьменко Ю., Жиляєва Л. Розвиток творчих здібностей дитини як передумова успішної соціалізації особистості. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 1. С. 142–146.
25. Лимар Ю. М. Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.010102 «Початкова освіта». Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2012. 64 с.
26. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. *Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 3. С.96–104.
27. Лук'яненко А. Мислення та творчість: монографія. Київ : Наукова думка, 2014. 144 с.
28. М'ясоїд П. Загальна психологія: навч. посібник. Київ : Вища школа, 2014. 487 с.
29. Максименко С. Генеза здійснення особистості: монографія. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2016. 240 с.
30. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва та художньої культури. *Мистецтво і освіта*. 2011. № 3. С. 27–35.
31. Матюшкин А. Концепція творчої обдарованості. *Психологія*. 2003. № 6. С. 29–33.
32. Матюшкин А. Обдаровані та талановиті діти. *Психологія*. 2018. № 11. С. 88–97.
33. Мелик А. Художня обдарованість дітей, її прояв та розвиток. *Дошкільна освіта*, 2014. С. 12–14.
34. Миколаєнко О. Психологія дитячої творчості : монографія. Київ :

- Фенікс. 260 с.
35. Мойсеюк Н. Педагогіка: наук. посібник. Київ : Вища школа, 2013. 546 с.
36. Мухіна В. Образотворча діяльність дитини як форма засвоєння соціального досвіду: монографія. Київ : Наукова думка. 260 с.
37. Патерук Г. Формування творчої активності дошкільників засобами ігрових технологій. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3. С. 83–89.
38. Пашукова Т., Допіра А. І. Дяконов Г. Практикум з загальної психології: науковий посібник. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2006. 203 с.
39. Педагогічні технології / Упоряд. О. Падалка, А. Нісімчук, І. Смолюк. Підручник для підготовки бакалаврів. Київ : Українська енциклопедія, 2015. 253 с.
40. Плотникова О. Формування інтересу до образотворчої діяльності в дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5. С. 163–169.
41. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., Київ : Академвидав, 2013. 464 с.
42. Приходченко К. Формування інтелекту учнів через розвиток їх творчих здібностей. *Педагогічна скарбниця Донеччини*. 2008. №2. С. 4–5.
43. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: навч. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
44. Хохліна О. Методика формування загальних інтелектуальних здібностей дитини. *Практична психологія і соціальна робота*. 2000. № 6. С. 23–25.
45. Штефан М. Зміст поняття художньо-продуктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. UTR: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/2886>.
46. Яковлева Н. Аплікація. Конспекти занять для роботи з дітьми

- 5-6 років: навч. посібник. Харків : Ранок, 2009. 88 с.
47. Яковлева Н. Малювання. Конспекти занять для роботи з дітьми 4-5 років: навч. посібник. Харків : Ранок, 2012. 88 с.
48. Янцур Л. Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки РДГУ*. Рівне, 2015. № 31. С. 21–26.

ДОДАТКИ**Додаток А****Анкета для вихователів****«Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку»**

Шановні вихователі, просимо вас відповісти на запитання анкети.

1. Чи вважаєте Ви, що потрібно розвивати у дітей творчі здібності в дошкільному віці?

2. Чому?

3. Які вправи та ігри Ви використовуєте в своїй діяльності для розвитку творчих здібностей дітей?

4. Які риси ,на Вашу думку, мають бути притаманні творчій дитині?

5. Як саме Ви, розвиваєте творчі здібності дітей в групі?

6. Як Ви вважаєте, чи повинен вихователь бути творчою особистістю?

7. На Вашу думку, яким чином творча діяльність вихователя впливає на розвиток творчих здібностей дитини?

8. Чи використовуєте Ви, на своїх заняттях та у повсякденному житті не лише традиційні, але й інноваційні, сучасні методи розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку?

9. Чи хотіли б Ви, щоб було більше занять і вправ з розвитку творчих здібностей дітей в закладах дошкільної освіти?

10. Чи погоджуєтесь Ви, з таким твердженням «Творчі здібності – це здатність створювати щось, що існувало раніше, здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; це спрямованість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлення свого досвіду» Ерік Фромм ?

Дякую за співпрацю!

Анкета для батьків**«Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі художньо-продуктивної діяльності»**

1. Чи вважаєте Ви, що необхідно розвивати творчі здібності дітей дошкільного віку?

2. Чи вважаєте Ви, що потрібно займатися в цьому напрямку в закладі дошкільної освіти?

3. Чи займаєтесь Ви з дитиною творчим розвитком? Як саме?

4. Скільки Ви приділяєте часу для розвитку творчих здібностей своїй дитині?

5. Як часто Ви займаєтесь вдома з дитиною розвитком творчих здібностей?

6. Чи із задоволенням ваша дитина займається творчими вправами і завданнями?

7. Чи хотіли б Ви, щоб творчих занять і вправ, було більше в закладі дошкільної освіти?

8. Як Ви вважаєте, яке значення це має для розвитку дитини, а також її майбутнього?

9. Чи вірите Ви в свою дитину, в те, що вона досягне успіху, будучи творчою особистістю?

10. Чи проявляє ваша дитина інтереси і захоплення творчого характеру?

Які саме?

11. Чи прослідковуєте Ви на малюнках дитини – різноманітність предметів, ситуацій, людей (відсутня одноманітність у сюжетах).

12. Чи спостерігали Ви, коли ваша дитина стає вдумливою і дуже серйозною, то вона бачить гарну картину, незвичайну скульптуру, красиво і художньо виконану річ?

13. Чи звертали увагу Ви, чому надає більшу перевагу ваша дитина у вільний для неї час? (малюванню, ліпленню, створення різних речей тощо)

СЕРТИФІКАТ

засвідчує, що

Анастасія Бушко

взяла участь у дистанційній роботі
XIX Міжнародної науково-практичної конференції
«Методологія сучасних наукових досліджень» і виступила з доповіддю на тему
«Педагогічні умови розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку
в процесі художньо-продуктивної діяльності».

Засвідчується підвищення кваліфікації в обсязі 15 годин (0,5 кредиту ЄКТС)

23–24 лютого 2023 р., м. Харків, Україна

Голова організаційного комітету,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Юрій БОЙЧУК

CERTIFICATE

of participation

Anastasia Bushko

took part in the distance work of the XIX International Scientific and Practical Conference
"Methodology of Modern Scientific Research" and made reports on
"Pedagogical conditions for the development of creative abilities of preschool children
in the process of artistic and productive activity".

Certification of advanced training in the amount of 15 hours (0.5 ECTS credit)

February 23–24, 2023, Kharkiv, Ukraine

Chairman of the organizing committee,
doctor of pedagogical sciences, professor,
Corresponding Member of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine

Yuriy BOYCHUK

